

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»

До захисту

В.о. завідувача кафедри публічного

управління та державної служби

_____ Набока Л.В.

МЕХАНІЗМ СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ І ЄВРОПЕЙСЬКИМ
СОЮЗОМ У СФЕРІ ЮСТИЦІЇ, СВОБОДИ ТА БЕЗПЕКИ

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»

281 Публічне управління та адміністрування

28 Публічне управління та адміністрування

Виконавець

здобувач II курсу групи ЗПУА-1-23 _____ С.Г. Петрова

Науковий керівник

к.е.н, проф. _____ В.Ф. Золотарьов

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	7
1.1 Міжнародне співробітництво: категоріально-понятійний апарат дослідження	7
1.2 Характеристика основних принципів сучасного міжнародного співробітництва	15
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОСОЮЗУ У СФЕРІ ЮСТИЦІЇ, СВОБОДИ ТА БЕЗПЕКИ .	25
2.1. Правове забезпечення реалізації механізмів співробітництва між Україною та Європейським Союзом у сфері юстиції, свободи та безпеки	25
2.2 Сучасний стан реалізації механізмів співробітництва у сфері безпеки, свободи, юстиції	34
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЮСТИЦІЇ, СВОБОДИ ТА БЕЗПЕКИ.....	45
3.1 Досвід країн Балтії у посиленні факторів безпеки та свободи через міжнародну співпрацю: можливості для України	45
3.2 Угоди про співробітництво у сфері безпеки між Україною та іншими державами: перспективи реалізації	54
ВИСНОВКИ.....	67
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми. Українською державою на модерному етапі свого державотворення демонструються ознаки процесів кардинальної трансформації основних ціннісних орієнтирів та закономірностей еволюційного розвитку у напрямі до загальної європеїзації суспільних відносин. Вектор європейської інтеграції зумовив потребу активізації міжнародного співробітництва України в усіх сферах життя, зокрема і у сфері юстиції, свободи та безпеки, оскільки саме дана сфера визначає увесь хід подальших процесів інтеграції нашої держави з Європейським Співтовариством та забезпечує реалізацію принципу дотримання і непорушності основоположних прав і свобод людини, а тому залишається важливим компонентом тісної співпраці з Євросоюзом. Співпраця по лінії безпеки, свободи та юстиції для нашої держави, що залишається на демократичних принципах свого функціонування навіть у часи зовнішньої агресії, організація такого виду співробітництва має надзвичайно важливе значення в галузі дотримання європейських і світових стандартів демократії в умовах повномасштабної війни та подальших інтеграційних процесів.

Відповідно, актуальність обраної теми дослідження зумовлена тим, що сфера юстиції, свободи та безпеки належить до основи пріоритетного кластера процесів вступу України до Європейського Союзу та містить в собі значний спектр питань, пов'язаних з наближенням національної нормотворчої, законодавчої та інституційної бази до відповідних загальноєвропейських норм і визнаних стандартів у напрямках протидії організованій злочинності, здійснення співпраці у сфері боротьби з міжнародним тероризмом, поширенням наркотиків, недопущення радикалізації суспільних настроїв, взаємодії в управлінні кордонами, регулювання питань міграції, надання прихистку, взаємної візової політики, підвищення ступеню дієвості судової співпраці у цивільних, господарських, а також кримінальних справах, вжиття заходів для нівелювання проявів корупції у сферах юстиції та публічно-управлінських

відносин, посилення національної безпеки та оборони.

Науково-теоретичною основою магістерського дослідження питань характеристики механізмів організації міжнародного співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки стали науково-теоретичні та практичні напрацювання вітчизняних спеціалістів у галузі юриспруденції, публічного управління та інших суспільно-політичних наук, зокрема: О. Агапової, Н. Баранніка, В. Будза, В. Бучика, І. Гояна, В. Жара, А. Журби, В. Коренькової, В. Макарчука, Ю. Петренка, Я. Петруненка, О. Полякової, О. Снігерова, К. Степаненко, О. Радзишевської та ін.

Українська наукова думка потребує подальших науково-теоретичних і практичних досліджень проблематики напрямів інтеграції у європейський простір юстиції, свободи та безпеки, взаємних зобов'язань України та країн Євросоюзу у даній сфері, викладених в Угоді про асоціацію, що зумовили вибір теми магістерської роботи, її мету, основні завдання та логіку формування висновків і результатів.

Мета магістерського дослідження полягає у здійсненні аналізу головних механізмів, закономірностей та принципових особливостей формування сучасної публічної політики організації тісного співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки в контексті процесів європейської інтеграції та зовнішньої агресії.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано наступні *завдання*:

- опрацювати категоріально-понятійний апарат дослідження через визначення змісту ключових понять та закономірностей процесів формування механізмів дієвої співпраці у зазначеній сфері;
- дослідити особливості становлення нової системи основних принципів сучасного міжнародного співробітництва як основи подальших євроінтеграційних звершень;
- проаналізувати особливості сучасного стану реалізації публічної політики співробітництва з країнами Євросоюзу у сфері юстиції, свободи, безпеки;

– охарактеризувати сучасні міжнародні стандарти у посиленні факторів безпеки та свободи через міжнародну співпрацю на прикладі країн Балтійського регіону і визначити можливості їх імплементації;

– окреслити потенційні напрями удосконалення окремих положень двосторонніх угод про співробітництво у сфері безпеки між Україною та іншими державами.

Об'єктом дослідження є міжнародні відносини, які виникають у процесі організаційно-правового забезпечення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки.

Предметом дослідження є механізми реалізації міжнародного співробітництва України у сфері юстиції, свободи та безпеки.

Методи дослідження. Для реалізації визначеної мети та поставлених завдань дослідження автором використано комплекс загальних та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: формально-юридичний метод дозволив визначити систему нормативно-правових актів, що регулюють відносини співробітництва у сфері безпеки, свободи, юстиції; логіко-семантичний метод сприяв поглибленому дослідженню понятійного апарату; метод порівняльно-правового аналізу для дослідження зарубіжного досвіду та можливостей його імплементації у національну практику; метод системного аналізу – при характеристиці ступеню ефективності основних механізмів міжнародного співробітництва у заданій сфері; метод узагальнення застосовано при формуванні висновків і результатів дослідження та визначенні відповідних пропозицій і рекомендацій.

Методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених. Нормативно-правовою базою дослідження є Конституція України, Закони України, укази, постанови та розпорядження Президента України, Кабінету Міністрів України, інших державних органів, міжнародно-правові акти, ратифіковані державою Україна, вітчизняні та міжнародні статистичні й аналітичні матеріали. Наукова новизна даної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні перспектив розвитку та удосконалення основних

механізмів співробітництва України та Євросоюзу в окремих сферах внаслідок поглиблення процесів євроінтеграції.

Отримані результати дослідження можуть бути використані у науково-дослідній діяльності для подальших науково-практичних розробок теоретико-методологічних проблем, пов'язаних із застосуванням організаційно-правових та інституційно-організаційних механізмів здійснення міжнародної співпраці України, зокрема у і сфері юстиції, свободи та безпеки. Вони також можуть бути використані у навчальному процесі – під час підготовки навчальних посібників і курсів лекцій у закладах вищої освіти з дисциплін «Міжнародне право», «Публічне управління» та «Юстиція, судоустрій, правоохоронна діяльність» та ін.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

1.1 Міжнародне співробітництво: категоріально-понятійний апарат дослідження

Сучасна концепція міжнародної діяльності у сфері юстиції, свободи і безпеки, як один із важливих факторів євроінтеграційних процесів, є одним із першочергових напрямів розвитку національних суб'єктів вироблення і реалізації публічної політики в означеній сфері у відповідності до європейських правових традиції та системи норм права. Саме необхідність забезпечення реалізації механізмів європейської інтеграції до європейського правового, безпекового простору, до сфери європейської юстиції, забезпечення реалізації механізмів адаптації українського національного законодавства у сфері юстиції, свободи і безпеки до джерел сучасного європейського права зумовлюють актуалізацію питань удосконалення міжнародного співробітництва.

На конституційному рівні Українською державою визначено європейську інтеграцію пріоритетом і стратегічним напрямом подальшого розвитку нашої держави. Інтеграція до європейського співтовариства формує умови для налагодження безпосереднього співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки, які зобов'язують Україну забезпечити дієве функціонування правових інституцій, що покликані гарантувати утвердження принципів верховенства права і верховенства закону, дотримання суб'єктами суспільних відносин законності, визнання та поваги до принципів непорушності, недоторканості й невід'ємності прав людини та її основоположних свобод. Узгоджені на вищому рівні процедура асоціації із Європейським Союзом, надання Україні відповідного правового статусу держави-кандидата на вступ до Євросоюзу є важливими правовими механізмами налагодження ефективного

співробітництва між ними у сфері європеїзації національного законодавства, модернізації галузі юстиції і правової системи загалом, зміцнення підвалин забезпечення особистої і колективної свободи, демократії, громадянського суспільства, вирішення посталих в останні роки проблем забезпечення національної безпеки щодо незалежності України, відносно її державного суверенітету, її територіальної цілісності й непорушності її кордонів. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки, у тому числі, продукують також активізацію тісної співпраці і у сфері забезпечення національної безпеки та оборони [26].

Поняття «європейська інтеграція», у даному випадку, виступає явищем тотожним поняттю «державна євроінтеграційна політика», що за змістовним навантаженням має концентрувати в собі такі складові їх тлумачення як системна, цілеспрямована, послідовна, науково обґрунтована стратегічна діяльність держави та її інституцій щодо формування та реалізації публічної політики забезпечення європейської інтеграції шляхом виокремлення стратегічних цілей діяльності національних органів публічної влади, визначення комплексу соціально-економічних і політико-правових завдань, шляхів і механізмів їх досягнення на даному шляху, залучення до даних процесів широких кіл громадськості, визначення і застосування відповідних стратегій, що включають у себе заходи, засоби, механізми, інструменти, форми і методи захисту національних інтересів у відповідності до потреб розбудови в Україні дійсно демократичної, соціальної, правової, соціальної держави із розвинутою ринковою економікою та громадянським суспільством через консолідацію українського суспільства сприйняттям основних національних та загальноєвропейських цінностей [1].

Євроінтеграційні процеси в Україні сприяють активізації відповідних процесів загальної європеїзації суспільних відносин в нашій країні, що характеризуються кардинальними змінами у здійсненні різних напрямів публічної політики держави. Ключовим змістовним компонентом для розуміння даного поняття визнається європейська інтеграція. Отже, явище

«європеїзації» передбачає перенесення, інкорпорацію, наближення, сприйняття основних європейських цінностей, правових норм, соціальних стандартів, моделей взаємовідносин, політичних ідей і наукових доктрин на національний рівень, іншими словами, це явище соціально-культурного запозичення правових, інституційних та ідеологічних форм, притаманних традиціям розвитку суспільства західноєвропейських країн.

У сучасних академічних дослідженнях у сфері міжнародних відносин термін «європеїзація» став часто вживаним, оскільки дозволяв визначити ступінь трансформацій, пов'язаних із євроінтеграцією, у тих країнах, що стали на цей шлях після того, як подолали наслідки існуючого в них недемократичного режиму попередніх часів та, особливо тих, що пережили на шляху трансформацій внутрішні або зовнішні конфлікти.

Слід зазначити, що як дефініцію концепцію європеїзації визначають через споріднені із нею поняття «зближення», «взаємовідносини», «взаємозв'язок», «взаємопроникнення» та тенденції до їх посилення чи активізації через відчутні наслідки трансформації у процесах формування нової якості національної політики внаслідок вкорінення форм політичного та суспільного розвитку країн Європейського співтовариства на національному рівні» [63].

З огляду на тему нашого дослідження, європеїзація є, у першу чергу, процесами взаємодії через налагодження певних видів співпраці та співробітництва між національним рівнем (держави-учасниці чи держави-кандидати на членство в Євросоюзі) і наднаціональним рівнем (інституції Європейського Союзу), що посилюється процесами становлення та еволюції загальноєвропейської ідентичності. Європеїзація у даному дослідженні буде розумітись як процес налагодження активної взаємодії між країнами-членами та країнами-кандидатами на вступ до Європейського Союзу, викликаний європейською інтеграцією, спрямований на трансформацію національних форм суспільно-політичного, культурно-ідеологічного, соціально-економічного, інституційно-правового функціонування через набуття колективних європейських політичних та управлінських практик, визначення пріоритетів,

настанов, використання норм, стандартів та цінностей, притаманних європейській спільноті. Таким чином, поглиблення процесів європейської інтеграції в нашій країні, її активізація, розглядаються як сприяння загальній європеїзації Української національної держави [9].

З огляду на розвиток процесів загальної європеїзації публічної політики України за активної підтримки з боку Європейського Союзу, можна констатувати, що співробітництво у різних сферах визначено як один із пріоритетних напрямів міжнародної співпраці, що дозволяє здійснювати обмін передовим досвідом у зазначеній сфері, посилювати ступінь дієвості прийнятих публічно-управлінських рішень щодо впровадження міжнародних практик і стандартів у сферу формування національної публічної політики, сприяти покращенню рівня правового захисту прав, свобод і законних інтересів особи і громадянина.

Європейський Союз на сьогодні набуває рис єдиного організму, функціонування якого залежить від узгодження дій національних урядів, широкого кола громадськості окремих країн. Задля координації відносин в середині європейської спільноти, забезпечення багатовекторної дипломатії та ефективного міжнародного співробітництва у межах Євросоюзу, подолання конфліктів і суперечок, вирішення загальноєвропейських та регіональних проблем і передбачено організацію тісної співпраці на усіх рівнях і в усіх сферах європейської взаємодії.

Відповідно, співпрацею передбачається синергія кількох суб'єктів даного виду відносин, що внаслідок об'єднання зусиль, енергії, ресурсів, можливостей, досягають поставлених перед означеним видом діяльності результатів, що є більш ефективними за ті, що були б досягнуті діяльністю кожного окремо. У такому змістовному наповненні, запланований чи передбачуваний результат стає наслідком організованої співпраці між окремими суб'єктами, а тому співпрацею слід визнати принципи взаємодії, що передбачають координацію зусиль усіх учасників даного виду діяльності та вимагає від них дотримання прийнятних для усіх суб'єктів якостей, як то довіра, рівноправність,

солідарності, взаємна допомога та взаємна відповідальність [7].

Рівень розвитку сучасної держави і суспільства, їх еволюція чи прогрес передусім залежні від здатності до співпраці, взаємодії й інтеграції з іншими державами, суспільствами та їх інституціями. До того ж важливими критеріями організації процесів співпраці є ефективність та взаємна вигода для усіх суб'єктів, що між собою співпрацюють, а це сприяє економії зусиль, оскільки суб'єкти взаємодії стають доповненням один одного в результаті такої співпраці. Співпраця є також важливою формою забезпечення колективної відповідальності за кінцеві мету та результати її досягнення внаслідок спільної діяльності (рис. 1.1).

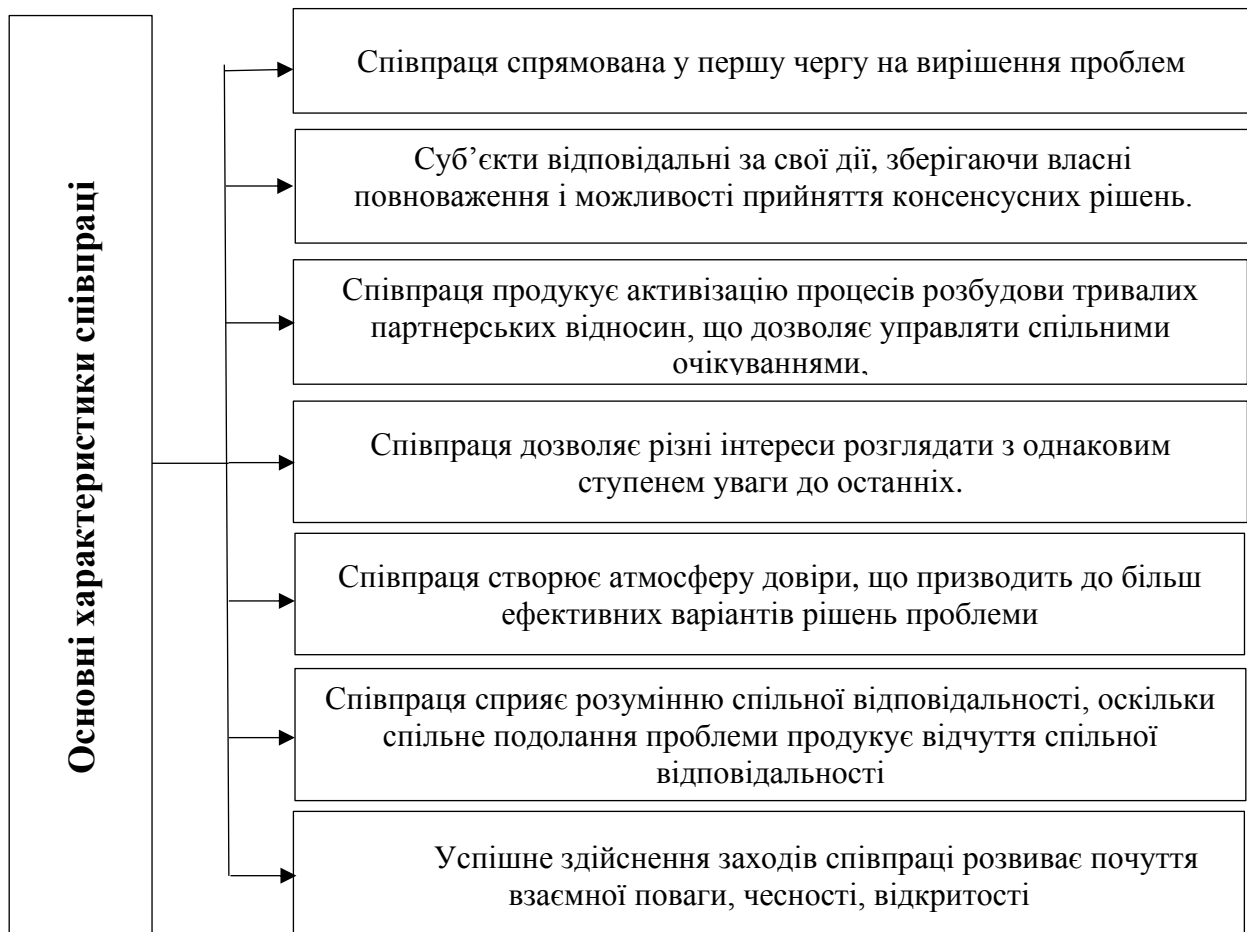

Рисунок 1.1 – Загальна характеристика явища «співпраця» та її елементи

Співпраця має прагматичний вимір з ознаками принципу субсидіарності, як визначення, координація спрямування необхідних зусиль і ресурсів на

досягнення спільної мети та розподіл сфер й обсягів відповідальності. Співпраця між різними суб'єктами також вимагає надання кожному з них статусу рівноправності, демократичності відносин, досягнення злагоди та взаєморозуміння, дотримання принципу відкритості у відносинах, підтримки справедливості, що перешкоджатиме розвитку тенденцій нерозуміння та конфліктності.

Тому, європейська інтеграція та прагнення до дієвої співпраці складають основу індивідуального і колективного (європейського) розвитку та зростання.

Ефективна міжнародна співпраця є одним із пріоритетних напрямів розвитку Європейського Союзу як діяльності в межах єдиного процесу інтеграції країн європейського континенту, оскільки міжнародна співпраця знижує ризики виникнення та розгортання масштабів конфліктів, надає можливостей обміну передовим досвідом і продукує широкий спектр умов для реалізації спільних проєктів розвитку.

Міжнародне співробітництво передбачає ліквідацію правового вакууму між європейською системою правового забезпечення реалізації політики у сфері юстиції, свободи, безпеки та національним полем законодавчого реагування на інтеграційні звершення у даній царині. Відповідно, міжнародне співробітництво в означеній сфері має здійснюватися задля: підвищення рівня взаємної довіри у сфері юстиції, свободи, безпеки між Україною та державами Європейського Союзу; вироблення та впровадження у спільну діяльність підходів щодо протидії існуючим загрозам; забезпечення різносторонньої консолідації спільних зусиль по протидії і запобіганню міжнародної злочинності; спрямування наявних ресурсів на виконання нашою державою узятих на себе зобов'язань у межах укладених міжнародних угод щодо співробітництва у сфері юстиції, свободи, безпеки із іншими державами, їх владними, управлінськими, силовими, правоохоронними інституціями, дотримання та виконання положень відповідних договорів із різними міжнародними організаціями [35].

Отже, міжнародною співпрацею у межах даного дослідження і надалі

будемо визнати процеси тісної взаємодії декількох держав у межах визначених останніми сфер, унаслідок якого виключаються будь-які форми застосування насильства чи домінування і в ході якого здійснюються заходи по пошуку шляхів досягнення спільних інтересів. Механізми забезпечення реалізації принципів спільної політики Європейського Союзу у сфері юстиції, свободи і безпеки залишаються пріоритетними та надзвичайно принциповими для організації тісного співробітництва як для держав-членів, так і для держав-кандидатів на членство у європейському співтоваристві.

Вирішення глобальних міжнародних суспільно-політичних та соціально-економічних протиріч у сучасному світі здійснюється за допомогою посилення дієвості механізмів співпраці між державами, оскільки політична реальність сьогодення все більше диктує країнам та їх політичному керівництву пріоритетність такої форми міжнародних відносин, як одного із ефективних видів нейтралізації конфліктів, саме співпрацю, що необхідно вмотивовує врахування інтересів усіх зацікавлених сторін. До того ж, Основними положеннями Статуту Організації Об'єднаних Націй визначено провідні ідеї та мету сучасного міжнародного співробітництва як сприяння підтриманню існуючого міжнародного порядку та системи безпеки в усьому світі. Означений принцип знаходить своє змістовне вираження у статутних документах різних міжнародних організацій, у положеннях міжнародних договорів, конвенцій, фіксується текстами різних декларацій та резолюцій [50].

Налагоджене співробітництво між державами, між різними суб'єктами міжнародних відносин визнано ефективним механізмом досягнення взаємовигідних результатів, а тому в умовах глобалізованого світу міжнародне співробітництво у різних сферах відносин є важливим засобом міжнародної співпраці. Отже, зростання ступеню взаємозалежності між країнами через посилення процесів глобалізації продукують появу принципово нових тенденцій у сучасній світовій політиці – співпрацю через співробітництво [13; 4]. За сучасних умов міждержавної взаємодії співробітництво визнається ефективним стимулом сталого розвитку країн, через пошук механізмів

спільного вирішення проблем і досягнення позитивних результатів реалізації поставлених завдань національного, регіонального і глобального рівнів, застосування передового досвіду та перспективних практик здійснення публічної політики в окремих сферах, зокрема у сфері політики, економіки, права, безпеки та інших. Організація міжнародного співробітництва України у сфері юстиції, свободи та безпеки – це вид діяльності, що базується на загально визначених на світовому рівні принципах і нормах міжнародного права та нормах міжнародних угод, які ратифіковані державою Україна. Традиційними є наступні форми здійснення взаємодії між державами у питаннях організації міжнародного співробітництва в означеній сфері міжнародних відносин (рис. 1.2).

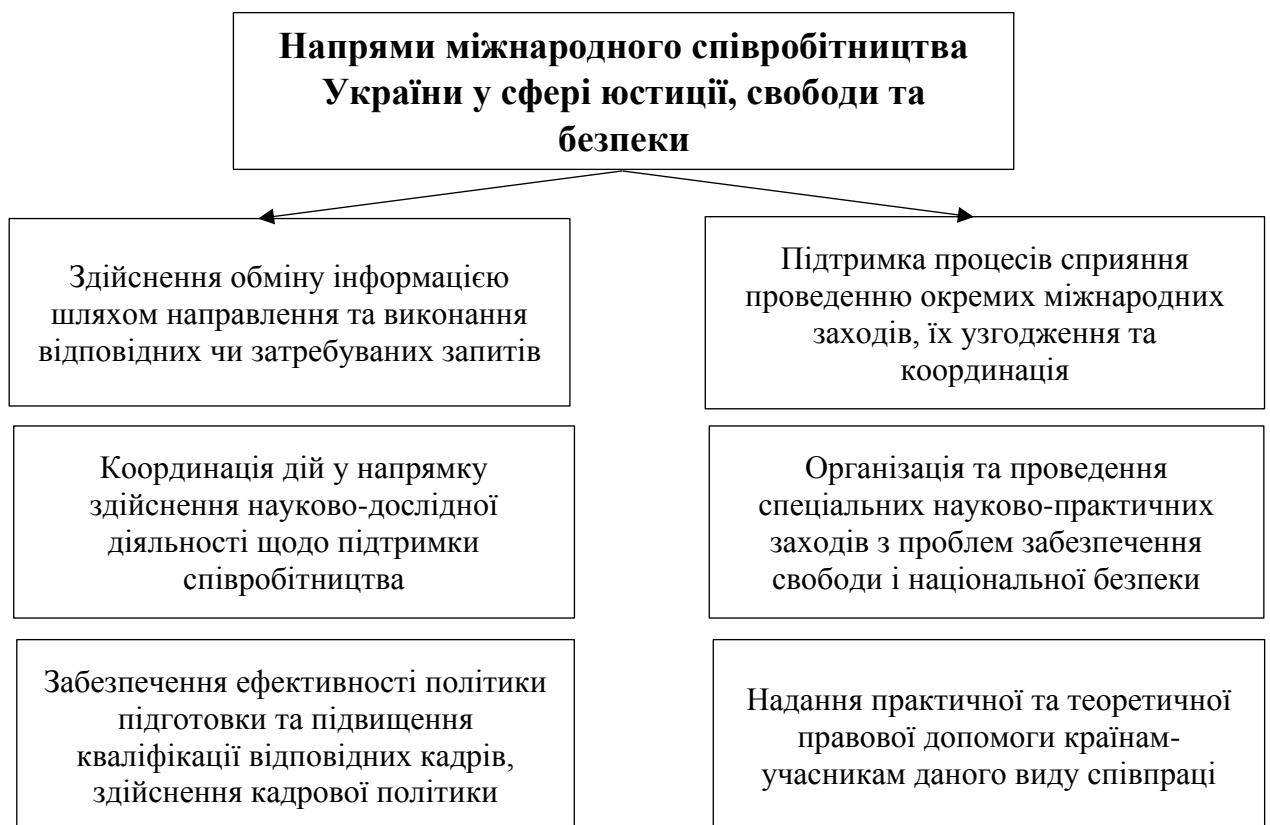

Рисунок 1.2 – Складові процесів міжнародної співпраці у різних сферах взаємодії

У підсумку маємо констатувати, що активізація останніми роками

процесів інтеграції України до Європейського Союзу зумовили потребу організації більш тісного співробітництва між ними в окремих сферах, що породжує необхідність модернізації підходів до тлумачення змістовного навантаження дефініцій основних явищ, притаманних означеним процесам, зокрема європейська інтеграція, європеїзація, співпраця і співробітництво, міжнародна співпраця і співробітництво, механізми забезпечення міжнародного співробітництва інші. Налагодження ефективного міжнародного співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки оперує визначеннями означених явищ, що не заперечує наявності специфічних особливостей даних форм співпраці в даній сфері, виявленню і характеристиці яких присвячено наступний розділ магістерського дослідження.

1.2 Характеристика основних принципів сучасного міжнародного співробітництва

Сучасні тенденції у розумінні змістовного навантаження принципу сучасного міжнародного співробітництва нашої держави у світлі євроінтеграції стосовно організації питань взаємодопомоги у сфері юстиції чи у сфері безпекових питань доводять, що чинні на сьогодні міжнародні організації через вплив факторів власної природи функціонування та через посилення впливу негативних зовнішніх факторів виявляються нездатними виступати дієвими організаторами й кураторами міжнародного співробітництва. Агресія проти України змінила саму сутність принципу сучасного міжнародного співробітництва в напрямі надання переваги не укоріненим післявоєнною системою елементам колективної безпеки, а визнання пріоритетним завданням налагодження прямих контактів безпосередньо із конкретними державами-членами міжнародних організацій, альянсів, союзів, що ефективно впливає на підтримку та вирішення нагальних питань у будь-якій сфері, зокрема і в сфері безпеки та свободи.

Іншою тенденцією розвитку інституту міжнародного співробітництва є

тенденція посилення механізмів і принципів відповідальності на тлі дискредитації окремими державами норм міжнародного права, падіння рівня спроможності країн-членів ООН в реальній міжнародній практиці запобігти чи ефективно протидіяти окремим бажанням застосувати в XXI столітті так званого «права сильного». Означене спонукає світове співтовариство звернути прискіпливу увагу на проблему необхідності суттєвої модернізації принципів і механізмів міждержавних відносин у новітній час, що зумовлює потребу налагодження механізмів реалізації принципу дійсного міжнародного співробітництва, без якого вирішення даних надскладних питань виявляється вкрай проблематичним.

Україна у своєму євроінтеграційному поступі активно користується можливістю залучення існуючого потенціалу міжнародного права для розвитку суспільних і державних інститутів задля досягнення консенсусу досягти статусу правової, демократичної й соціальної держави та, нарешті, стати складовою частиною Європейського Союзу. Для реалізації цієї мети необхідне проведення комплексних реформ, зокрема і у сфері юстиції, свободи та безпеки, що дозволить Україні стати активним співучасником європейських проєктів посилення міжнародного співтовариства, в основі яких буде покладено не лише європейська практика формального тлумачення міжнародного права, а й динаміка результатів його розвитку, обумовлена особливістю сучасного міжнародного співробітництва.

Будь-який вид діяльності, у тому числі і співпраця, природньо підпорядковується основоположним закономірностям, специфічним засадам або спеціальним принципам, що спрямовують її характер, як своєрідний еталон такого виду діяльності. Як найбільш важливі, імперативні, загальновизнані норми, принципи сучасного міжнародного співробітництва формують характер сучасних міждержавних відносин у кожній конкретній сфері. Заключним актом Ради з безпеки та співробітництва в Європі сформульовано розуміння міжнародного співробітництва як норми міжнародного права, відповідно до якої усі держави мають налагоджувати співробітництво одна з одною в усіх

сферах у відповідності цілям і принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй, наголошуючи, що міжнародне співробітництво є і правом, і, одночасно, обов'язком держави налагоджувати ефективну взаємодію в окремих сферах і галузях міжнародних відносин [14].

Формування новітніх елементів системи реалізації принципів міжнародного співробітництва враховує досягнення правових систем окремих європейських країн та окремих об'єднань міжнародного характеру. Відповідно, важливим елементом процесів зближення з загальноєвропейською правовою системою є вирішення питання запровадження європейських стандартів у національне законодавство у сфері юстиції, впровадження ефективних механізмів інкорпорації національних правових норм у європейське правове поле у даній галузі, розроблення правових механізмів застосування останніх суб'єктами вироблення і реалізації публічної політики в Україні [68].

Аналізуючи правову природу та зміст принципу міжнародного співробітництва, його характеристику визначають, у першу чергу, через динаміку прийняття та запровадження писаних джерел міжнародного права, як то різного роду міжнародних угод, що фіксують означені принципи. Дане твердження зумовлює їх сприйняття на міжнародному рівні як ключових принципів міжнародного права, а тому принцип міжнародного співробітництва носить всеохоплюючий і обов'язковий характер. Згідно з теорією міжнародного права принцип сучасного міжнародного співробітництва виокремився у самостійну галузь – право міжнародного співробітництва із власними напрями та механізмами регулювання, що доволі часто має застосування у міжнародно-правовій практиці [8].

Запровадження принципу міжнародного співробітництва в сучасних умовах розвитку світу здійснюється на підставі спільно вироблених правил, норм, процедур і моделей співробітництва, що складаються із визначених компонентів. Крім того, для ефективного запровадження принципу міжнародного співробітництва затребуваними є своєрідні модератори в особі міжнародних організацій, які легалізують міжнародний договір. Основними

суб'єктами реалізації принципу міжнародного співробітництва є, безпосередньо, уряди країн, що вступають у процеси співробітництва, а також інші актори формування і реалізації публічної політики на національному та міжнародному рівнях.

Меж відносин, що охоплюються міжнародним співробітництвом можуть змінюватися, зокрема міжнародна співпраця передбачає наявність окремих обов'язкових компонентів: активізація дипломатичної співпраці; організація консультативної допомоги; пристосування завдань співробітництва до потреб при врахуванні можливостей країни; віднайдення таких механізмів співробітництва, що відповідають потребам її окремих суб'єктів; створення системи відстеження та оцінки результатів співпраці, визначення ступеню прогресу та складових досягнення успіху; конкретизація основних напрямів реалізації принципу міжнародного співробітництва тощо.

Міжнародне співробітництво може здійснюватися в доволі різноманітних формах – чи то партнерства, чи то стратегічного партнерства, чи то відносин союзництва [65]. У свою чергу означені основні форми міжнародного співробітництва можуть бути диференційовані за територіальним принципом на форму універсальної міжнародної співпраці та на форму державно-приватного партнерства. Перша передбачає міжурядову співпрацю, заходи з інтеграції або регіональну взаємодію. Друга є формою співпраці між особливими суб'єктами як то взаємодія між профільними відомствами з конкретизованих питань [68].

Очевидним є той факт, що принцип міжнародного співробітництва формують два основні компоненти: по-перше, його правова основа, що має вияв у закріпленні міжнародними угодами, а по-друге, організаційна діяльність, тобто сформованість необхідних правил і процедур здійснення такого виду діяльності. Наприклад, у міжнародно-правовій практиці взаємодії у сфері безпеки поняття міжнародного співробітництва має застосування там, де активно співпрацюють різні види силових структур держав та/або реалізуються колективні заходи безпеки. За такого виду взаємодії принцип міжнародного

співробітництва отримує нове вираження – пряму взаємодію із державами-партнерами, що є найбільш оперативним й ефективним механізмом досягнення спільної мети. Мовиться про варіант прямого співробітництва безпосередньо у секторі безпеки з державами-партнерами поза застосуванням формальних процедур, зумовлених регламентом діяльності окремих міжнародних інституцій. Тобто, це форма гнучкого механізму міждержавного співробітництва, спрямованого на швидке досягнення конкретних результатів [6].

Традиційно у правознавчих наукових студіях виділяють чотири основні групи принципів, що покладаються в основ здійснення міжнародного співробітництва (рис. 1.3).

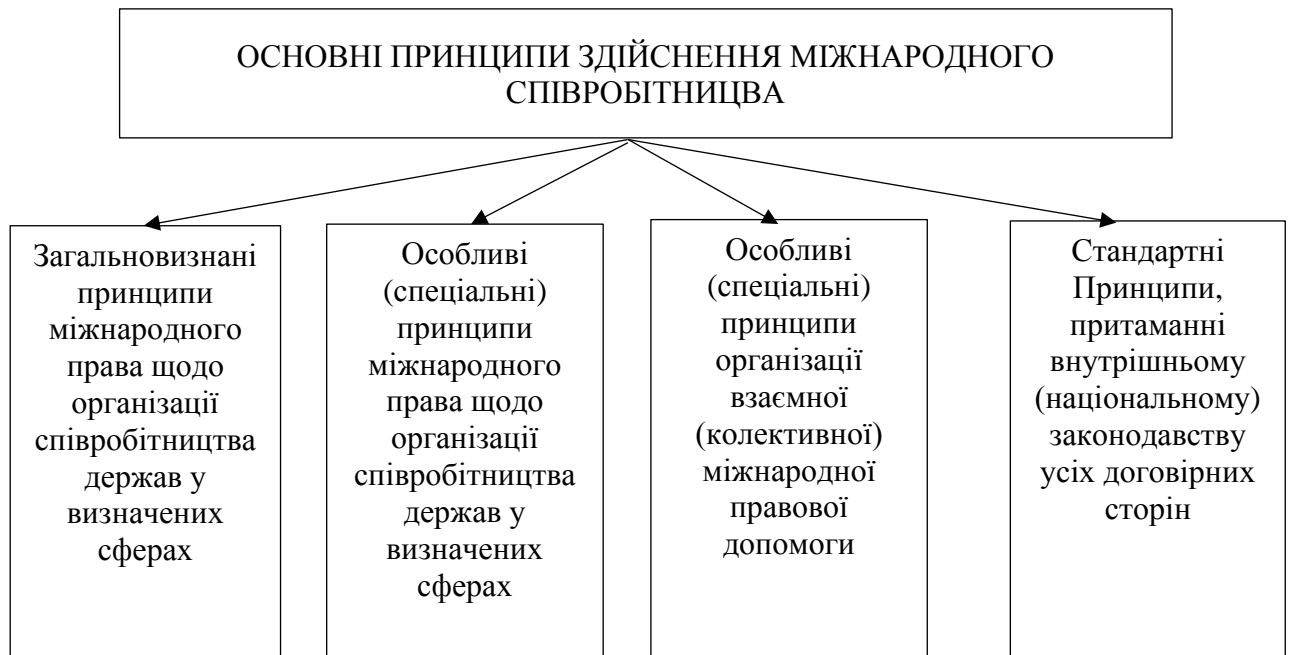

Рисунок 1.3 – Концептуальні засади застосування ключових принципів здійснення міжнародного співробітництва

На сьогодні загальновизнані принципи здійснення міжнародного співробітництва держав в окремих сферах знаходять своє закріплення у відповідних міжнародних нормативно-правових актах і становлять своєрідний комплекс, а саме: принцип поваги до суверенності та рівноправності держав; принцип заборони застосування сили у міжнародних відносинах, включаючи і

факти погроз застосування сили; принцип невтручання у справи, що відносять до внутрішньої компетенції суверенної держави; встановлення необхідності вирішувати міжнародні суперечки виключно мирним способом; налагодження міжнародного співробітництва між державами замість протистояння; принцип дотримання та виконання зобов'язань у міжнародному праві; принцип визнання рівності та рівноправності народів; повага до принципу недоторканності, невід'ємності та невідчужуваності прав і свобод людини та громадянина; принцип недоторканості та непорушності кордонів і територіальної цілісності держав. Означені принципи взаємопов'язані, відповідно, зміст кожного з принципів має тлумачитись у контексті змісту інших.

Щодо спеціальних принципів, то слід зауважити, що вони не можуть суперечити загальним принципам міжнародного права, ба більше, мають розширювати та конкретизувати дію останніх. Даним принципам притаманні наступні ознаки: вони становлять вихідні дані міжнародних договорів про співробітництво, оскільки самі є вираженням правових основ, змісту та мети міжнародного співробітництва; своєю повнотою охоплюють практично всі форми сучасної міжнародної співпраці та весь комплекс міжнародних правовідносин; їх закріплення має відбуватись у нормах відповідних міжнародно-правових документів, що врегульовують відповідну сферу міжнародного співробітництва, та/або є їх похідними; порушення чи недотримання спеціальних принципів взаємодії продукує процеси призупинення даного виду міжнародного співробітництва [3].

В узагальненому вигляді принципи міжнародного співробітництва мають включати наступні змістовні характеристики:

- Взаємний і добровільний характер співробітництва як визначальний принцип міжнародного співробітництва. Цей принцип далеко не завжди відображається як окрема правова норма, проте виходить із самої юридичної природи відповідних міжнародно-правових актів. Характер взаємності у міжнародному співробітництві має виявлятися через двостороннє та сумлінне виконання усіма сторонами зобов'язань у межах, передбачених

відповідними міжнародними угодами про співпрацю. Характер добровільності має виявлятися, зазвичай, чи то у ході розроблення відповідної міжнародної угоди, чи то при її укладанні, чи то при приєднанні до вже існуючої.

- Підтримка принципу поваги і неухильного дотримання суверенітету сторін міжнародного співробітництва, утримання від силового характеру вирішення посталих проблем або застосування різного роду тиску задля розширення власної компетенції під час знаходження рішення, оскільки це визнається порушенням міжнародного права і дозволяє одній із сторін відмовитись від виконання певної частини власних зобов'язань або призупинити окремі напрями подальшої співпраці.

- Принцип обумовлення порядку, змісту, меж і форм міжнародного співробітництва винятково положеннями і нормами міжнародної угоди, що виступає основним джерелом права, а за відсутності такої міжнародної угоди регламентується положеннями і нормами відповідного національного правового акту в сфері міжнародного співробітництва. Реалізація означеного принципу забезпечена наявністю ознаки обов'язковості виконання міжнародних нормативно-правових актів, згоду на виконання яких було надано стороною-учасницею співробітництва.

- Принцип допустимості реалізації умов угоди про організацію міжнародного співробітництва через застосування нормативно-правових актів національного законодавства, оскільки угоди про міждержавну правову допомогу не передбачають пріоритету іноземного права над національним. Саме дотримання даного принципу дає змогу сторонам угоди дотримуватись узятих на себе міжнародних зобов'язань, не порушуючи вимог і приписів національного законодавства.

- Принцип обмеження дії міжнародної угоди про міжнародне співробітництво та її застосування територіями держав-учасників даного співробітництва впливає з сутності та змісту самих договірних зобов'язань, що виникають під час ратифікації такого виду договору. Змістовне навантаження означеного принципу продукує розуміння того, що укладений

сторонами договір породжує є обов'язковим лише для сторін-укладачів, відповідно породжує настання правових наслідків лише для останніх, оскільки лише вони беруть на себе зобов'язання співпрацювати у визначеній сфері у порядку й обсязі, окреслених договором.

- Норми та положення міжнародних угод, що врегульовують механізми здійснення міжнародного співробітництва, знаходять реалізацію через діяльність органів державної влади країн здійснення даного виду співробітництва і така діяльність регламентується національним законодавством кожної з них. Отже, клопотання про організацію певного співробітництва органами влади однієї держави не може вимагати вчинення дій, що не передбачені, суперечать або прямо заборонені законодавством іншої, у першу чергу принципам законності, прав і свобод власних громадян, недоторканності особи, поваги до честі та гідності, взаємного визнання юридичної сили окремих нормативно-правових актів та інших офіційних правових документів учасників міжнародних угод тощо. Таким чином принципи національного законодавства являють собою основу діяльності національних органів публічної влади, уповноважених на виконання функцій держави щодо здійснення окремих напрямів міжнародного співробітництва, і, відповідно, визнаються доповненням закріплених у міжнародних угодах принципів міжнародного співробітництва іноземних держав, становлячи разом єдину систему принципів як є основоположну базу здійснення діяльності по виконанню завдань у даній сфері міжнародного співробітництва.

Відповідно теми даного магістерського дослідження міжнародне співробітництво у сфері свободи, безпеки й юстиції основною метою має визнання сутності міжнародного тлумачення змістовного навантаження його основних складових, зокрема свободи як відсутності обмежень осіб на внутрішніх кордонах країн-членів Євросоюзу та вироблення єдиної політики надання притулку, контролю за імміграцією на їх зовнішніх кордонах; безпеки – формування і реалізація єдиної політики запобігання та боротьби зі злочинністю та всіма видами дискримінації, здійснення заходів із координації

та взаємодії правоохоронних органів, органів підтримки правопорядку, органів правосуддя, всебічне сприяння створенню єдиного правового простору; юстиції – підтримка співпраці судів у справах транскордонного характеру, співпраця у судочинстві щодо кримінальних справ, сприяння функціонуванню Євроюсту, Європейської прокуратури тощо.

Європейське співробітництво у даній сфері сприяє експорту територіями Європейського Союзу наступних загально сприйнятих і визнаних цінностей як: у сфері свободи – високий рівень дієвості контролю зовнішніх кордонів Євросоюзу, поширення угоди про реадмісію тощо; у сфері безпеки – активізація процесів залучення третіх держав до політики запобігання та протидії тероризму, організованій злочинності, корупції, торгівлі людьми, незаконному переміщенню наркотичних засобів, економічній, фінансовій злочинності ін., у сфері юстиції – розвиток і підтримка незалежності та неупередженості судових систем третіх держав. Правовим режимом простору юстиції визнається на сьогодні організація європейського співробітництва органів юстиції у кримінальних справах, а також, співробітництво органів юстиції європейських і третіх держав у цивільному процесі.

Діалог і взаємодія між Україною та країнами Євросоюзу у сфері юстиції, свободи, безпеки здійснюється на тих же принципах, із застосуванням означених механізмів і передбачає, у першу чергу, вирішення проблеми протидії корупції, питань боротьби зі злочинністю, здійснення реформ національної судової системи, системи правоохоронних органів та інституту прокуратури, підвищення рівня правового співробітництва, посилення захисту персональних даних, регламентування процесів міграції, надання притулку та захисту, регулювання кордонами, протидія легалізації (відмиванню) коштів, недопущення фактів фінансування тероризму, незаконному обігу наркотичних засобів тощо [64].

Сумуючи вище викладене, маємо наголосити на наступних підсумках даного розділу.

В основу новітнього міжнародного співробітництва між державами

закладено принципи, закріплені нормами міжнародного права, спрямовані на формування дружніх відносин і взаємодії між державами, загально визнані в міжнародних стосунках, а їх основні положення інтегровані у національні правові системи. Зобов'язання держав до взаємовигідного співробітництва є імперативною нормою. Відповідно, співробітництво держав в окремих сферах, у тому числі у сфері безпеки, свободи та юстиції, має реалізовуватися поза межами існуючих чи потенційних розбіжностей у політичній, економічній і соціальній системах.

Важливими характеристиками принципів міжнародного співробітництва на сьогодні є прагнення взаємності співробітництва, добровільний характер його здійснення, визнання за суб'єктами державного суверенітету і національної безпеки, передбачення можливості застосування норм іноземного законодавства, встановлення рівності повноважень відповідних компетентних органів, забезпечення надійного правового захисту і реалізації умов договорів за допомогою положень національного законодавства, здійснення співробітництва на основі норм права, передбачених міжнародною угодою з дотриманням законності і верховенства права.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОСОЮЗУ У СФЕРІ ЮСТИЦІЇ, СВОБОДИ ТА БЕЗПЕКИ

2.1. Правове забезпечення реалізації механізмів співробітництва між Україною та Європейським Союзом у сфері юстиції, свободи та безпеки

Прагнення дотримання та зміцнення принципу верховенства права і справедливості є одним із дієвих механізмів зближення та поєднання сфер юстиції, свободи і безпеки України та країн об'єднаної Європи, що на рівні Євросоюзу визнано невід'ємною частиною Європейської політики сусідства та стратегічним пріоритетом процесів подальшої співпраці у галузі підтримки регіональної стабільності, модернізації системи управління та колективної політики адаптації національного законодавства до загальносвітових стандартів [2].

В умовах активізації процесів євроінтеграції Української держави дієвість вітчизняного законодавства у налагодженні ефективної комунікації та співпраці в різних сферах визначається вагомістю їх практичного застосування, що знайшло своє відображення в окремих нормативно-правових актах періоду становлення правових засад співробітництва нашої держави та Євросоюзу, зокрема у законах «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» і «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [44; 42].

Оскільки на сучасному етапі процеси загального розвитку національної правової системи зумовлюються зовнішньополітичними орієнтирами, викликаними, у першу чергу, набуттям Україною юридичного статусу кандидата на вступ до союзу держав європейської спільноти, останнє продукує необхідність прискорити імплементацію норм і стандартів Європейського

Союзу задля гармонізації та адаптації українського законодавства із законодавством європейським. Механізми процесу імплементації європейських правових норм охоплюють комплекс інституційно-правових засобів, що застосовуються суб'єктами міжнародно-правових відносин і на рівні міжнародному, і на рівні національному у межах європейського співтовариства [27]. Стосовно національної політики імплементації міжнародно-правових норм, як основи сучасної модернізації українського законодавства, то нашою державою при виконанні необхідних умов подальшої інтеграції до Євросоюзу у попередні роки було здійснено велику роботу у даному напрямі. Активно здійснювалась модернізація українського законодавства і щодо регулювання відносинами у сфері юстиції, свободи, безпеки.

Основним спрямуванням діяльності щодо забезпечення дієвого співробітництва в окремих сферах діяльності у межах євроінтеграційних процесів Української держави, зокрема і в сфері юстиції та безпеки, є модернізація національної правової бази через прийняття відповідних євроінтеграційних законодавчих актів, що сприятимуть ефективному вирішенню поставлених завдань; активізація діяльності по удосконаленню механізмів забезпечення спільної політики у сферах надання безоплатної правничої допомоги; змін у функціонуванні національної пенітенціарної системи; запровадження європейських підходів до експертного забезпечення здійснення правосуддя в Україні; прогресу й удосконалення інших видів діяльності у відповідності до стандартів та вимог Євросоюзу [1].

Відносини між Україною та Європейським Союзом в основних сферах співробітництва на даному етапі реалізації політики євроінтеграції регулюються рядом базових і спеціальних додаткових національних і міжнародних нормативно-правових актів та угод, згоду на ратифікацію яких було надано нашою державою чи підписантом яких вона стала.

На загальнонаціональному рівні поступ нашої держави у напрямі євроатлантичної інтеграції, закріплення на державному рівні механізмів організації тісної взаємодії та співробітництва знаходять своє відображення на

конституційному рівні. Основним Законом України та внесеними до нього відповідними змінами спеціальним нормативно-правовим актом зазначено, що європейський та євроатлантичний курс цивілізаційного поступу Української держави є незмінним і незворотним, відповідно стратегічними завданнями визначаються набуття повноправного членства України в Європейському Союзі [21; 38]. Зазначене на законодавчому рівні визначає головні вектори формування основ внутрішньої і зовнішньої політики держави і зумовлює необхідність вироблення механізмів забезпечення дієвого співробітництва між Україною та європейською спільнотою на рівні взаємовигідних домовленостей.

Організація тісного співробітництва в окремих суспільно-політичних та соціально-економічних сферах викликала нагальну необхідність приведення українського національного правового поля у відповідність до правових стандартів країн-членів європейського співтовариства. На реалізації означеного завдання було спрямовано відповідний закон [42]. Згідно із затвердженою останнім програмою адаптації вітчизняного законодавства до норм законодавства Європейського Союзу метою здійснення такої адаптації визнано встановлення відповідності правової системи Української держави, приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із правовою системою Євросоюзу, як то актами законодавства, прийнятими у межах спільної зовнішньої політики, політики співпраці у сфері юстиції, безпеки та внутрішніх справ.

Попередньо Європейською Радою у 1999 році розроблено Спільну стратегією щодо України, якою Європейським Союзом підтримано спільне рішення про початок процесів поетапного наближення стандартів українського законодавства и до вимог законодавства країн Європейського Союзу у попередньо визначених пріоритетних сферах, у тому числі і у сфері організації співробітництва з питань юстиції, безпеки та внутрішніх справ [66].

На виконання міжнародних вимог щодо інтеграції України до Євросоюзу указом Президента України затверджено відповідну Програму реалізації попередніх заходів інтеграції, що включали в себе і питання внутрішнього

правового поля, безпекові компоненти та питання, що стосуються галузі свободи [61].

Законом України про принципи здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави визначається прагнення нашої держави досягти рівня рівноправного і взаємовигідного співробітництва з усіма зацікавленими у даному співробітництві суб'єктами міжнародних відносин у найважливіших сферах функціонування суспільства і держави, поглиблення ступеню співпраці із країнами Європейського союзу з метою подальшої інтеграції України до означених структур [43]. Означені норми закону вмотивовують організацію роботи щодо налагодження тісного співробітництва із даними міжнародними структурами і в галузі розвитку взаємодії у сфері юстиції, свободи та безпеки.

Організація співробітництва у зазначеній сфері потребувала від української сторони налагодження відповідних взаємовідносин і зі спеціальними міжнародними інституціями у сфері безпеки, зокрема і з Європолем. Окремими нормативно-правовими актами держава України взяла на себе ряд зобов'язань щодо організації взаємовигідної комунікації та взаємодії з означеною європейською безпековою структурою [55; 69].

Завданнями означеної міжнародної Угоди визначено устанавлення відносин ефективного співробітництва між Україною та Європолем задля проведення Україною та державами-членами Європейського Союзу спільної політики по запобіганню та боротьбі з різними видами організованої злочинності, з різними проявами тероризму та іншими формами міжнародної злочинності. Крім обміну інформацією, як основним видом співробітництва за даною Угодою, остання передбачає також здійснення обміну комплексом спеціальних знань, загальних зведень і висновків стратегічного аналізу, інформацію про процедури механізми і заходи щодо запобігання злочинності, а також організацію спеціальних консультацій та надання всебічної підтримки у процесах кримінального розслідування. Положення даного розділу передбачають поглиблення співробітництва у галузі протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, незаконному обігу наркотичних речовин,

організованій злочинності, тероризму, а також посилення співпраці у галузі надання дієвої безоплатної правової допомоги у цивільному та кримінальному судочинстві.

Одними із основних документів, що визначають напрями співробітництва між Україною та Європейським Союзом у сфері юстиції, свободи та безпеки є План дій Україна – Євросоюз у сфері юстиції, свободи та безпеки, затвердження якого відбулось Радою з питань співробітництва між Україною та Євросоюзом [34], та, відповідно, План-графік імплементації останнього від 10 квітня 2008 р. Означеними документами охоплені основні 15 ключових напрямів співпраці.

Головною рамковою угодою, що чітко визначає пріоритети, критерії та механізми реалізації основ міжнародного співробітництва у сфері юстиції, свободи і безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [73]. Визнання поваги до загальносвітових демократичних принципів, дотримання прав та основоположних свобод людини, підтримка загальної безпеки і співробітництво у даній сфері, а також повага до принципу верховенства права стали основою внутрішньої та зовнішньої політики усіх суб'єктів означеної Угоди.

Частиною Угоди «Юстиція, свобода і безпека» окреслені напрями співпраці у зазначених сферах, метою якої визначено утвердження принципу верховенства права, посилення спроможності інституцій забезпечення даного принципу у частині здійснення правоохоронної діяльності, правосуддя, функціонування національної судової системи, підвищення ступеню ефективності результатів діяльності останньої, встановлення належного рівня її незалежності та неупередженості прийняття відповідних рішень.

Одним із напрямів співробітництва визначається сприяння покращенню рівня захисту персональних даних відповідно до європейських стандартів.

В галузі управління міграційними процесами передбачений всеохоплюючий діалог щодо вирішення головних питань у міграційній сфері,

зокрема щодо нелегальної міграції, протидії незаконній торгівлі людьми та ін. Паралельно в значній увазі приділено регулюванню сфери особистої мобільності громадян у відповідності до результатів поглиблення візового діалогу, підтримки положень безвізового режиму, неухильне дотримання і виконання встановлених критеріїв, передбачених механізмами реалізації безвізового режиму.

Міжнародний захист права особи на справедливий суд (Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод [11]), гарантований країнами, що долучились до даної Конвенції через систему національних судових, правоохоронних органів та інституцій, визнаючи на національному рівні справедливим судовим розглядом запобігання судовим помилкам як встановлення балансу дійсної справедливості у суспільстві шляхом незалежного, справедливого й дієвого судового процесу [84].

Питання міжнародного співробітництва у системі забезпечення примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) також є предметом правового регулювання співпраці між Україною та Європейським Союзом. У даній галузі впливовою міжнародною організацією є також Міжнародний Союз судових виконавців, з яким задля налагодження ефективного співробітництва у підвищенні ступеню дієвості процесів виконання судових рішень нба рівні союзу та українського Мінюсту укладено Меморандум про співпрацю судових виконавців. Зазначена угода впорядковує механізми реалізації Асоціацією приватних виконавців України права представляти інтереси приватних виконавців у відносинах з міжнародними організаціями. Подібні механізми закріплені і на рівні Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [45]. Проте. Слід зауважити, що остаточно міжнародне співробітництво та інтеграція у даній сфері юстиції ще остаточно не завершеними і продовжують здійснюватися відповідно до чинної міжнародної практики та інших механізмів.

Регламентация механізмів реалізації у сфері забезпечення свободи на

сьогоднішній день загалом здійснюється положеннями Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб [70], затвердженої Законом «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб» [56], метою якої співвідношення виконання її вимог паралельно із виконанням вимог Угоди між Україною і Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз [71], ратифікованої Законом Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз [57].

Безвізовий діалог на рівні Україна – Євросоюз здійснювався за чотирма основними напрямками: забезпечення безпеки документів, зокрема біометричних даних; удосконалення механізмів управління міграціями із посиленням заходів щодо протидії нелегальній міграції та питання реадмісії; співпраця щодо забезпечення громадського порядку та безпеки; дотримання основоположних прав і свобод людини.

Сама ж Угода між Україною та Євросоюзом про спрощення оформлення віз була укладена 2007 р. і стала чинною з 2008 р. Згідно її положенням встановлені відповідні візові преференції для всіх категорій громадян нашої держави регулювання питань візового збору, щодо термінів вирішення необхідних візових процедур, а також спрощення останніх для окремих категорій громадян України, зокрема, процедур по уніфікації ряду особистих документів для підтвердження мети поїздки, лібералізації процедур, критеріїв і механізмів видачі багаторазових віз, скасуванню візових вимог щодо тих категорій громадян Української держави, що є власниками дипломатичних паспортів, надання права на безоплатне отримання шенгенських віз ще чотирнадцятьом категоріям наших громадян [71; 57].

Європарламентом 6 квітня 2017 р. було підтримано рішення про надання Україні безвізового режиму з Євросоюзом. 26 квітня 2017 р. послами Євросоюзу було схвалено безвізовий режим для громадян України, а 11 травня 2017 р. відбулась процедура затвердження даного рішення Радою Європейського Союзу.

17 травня 2017 р. відбулось підписання законодавчого рішення про лібералізацію Європейським Союзом візового режиму для громадян нашої держави, що набув чинності 11 червня 2017 р. для громадян України з біометричними паспортами.

Означені правові акти мають сприяти розширенню можливостей для посилення співпраці щодо вдосконалення регулювання міграційними потоками та виробленню спільних заходів протидії нелегальній міграції.

У сфері організації спільних дій щодо нормування відносин, пов'язаних із наданням притулку і прихистку співробітництво по лінії Україна – Євросоюз регламентується шляхом застосування положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй про статус біженців та, відповідно, Протоколу, що стосується статусу біженців, імплементація яких була здійснена Україною. Зокрема українська сторона долучилась також до виконання механізмів забезпечення права осіб на притулок і тимчасовий захист та права на повагу до європейських стандартів здійснення принципу не вислання усіма підписантами даних угод. А також надання всебічної підтримки і допомоги, яку потребуватимуть усі сторони, у процесах виконання поставлених завдань. У напрямі управління кордонами та візовим режимом регламентація напрямів співпраці здійснюється на основі положень вже охарактеризованих нормативно-правових актів [70; 56; 71; 57].

Співробітництво у сфері безпеки у напрямі боротьби із організованою злочинністю та тероризмом врегульоване Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності [18] та додатковими протоколами до останньої щодо здійснення протидії незаконному ввезенню мігрантів та здійсненню незаконної торгівлі людьми, ратифікованих окремим національним законом [50], положеннями ратифікованим Українською державою Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових і компонентів, а також боєприпасів до неї, що є доповненням до положень Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності [62; 46], рядом конвенцій ООН та резолюцій Ради Безпеки ООН, стратегічної Угоди з

Європолом [55; 69], положень Конвенції Ради Європи щодо захисту осіб під час автоматизованої обробки персональних даних, ратифікованих і закріплених на національному рівні відповідним законом [19; 51], що передбачають обмін різними видами інформації між правоохоронними органами країн-членів Євросоюзу та України за умови дотримання вимог про захист особистих даних, застосування затребуваних заходів із забезпечення тісного співробітництва між національною поліцією, митницею та прикордонною службою, службою зовнішньої розвідки і безпеки із аналогічними службами європейських країн задля запобігання і протидії протизаконній діяльності, яка має ознаки і вияв міжнародного характеру.

Крім того, означеними документами передбачені механізми сприяння боротьбі з організованою злочинністю, збільшення рівня ефективності механізмів міжнародної співпраці правоохоронних органів через удосконалення обміну інформацією у розслідуванні кримінальних справ, через можливість віддаленого доступу до сучасних інформаційних ресурсів бази даних Інтерполу, організація необхідної допомоги особам, що стали жертвами злочинів і програми належного міжнародного захисту свідків, стимулювання підвищення рівня взаємодії у межах судових процесів, у межах політики протидії новим типам злочинів з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, посилення заходів із протидії злочинній діяльності у галузі, так званих, високих технологій.

У напрямі протидії відмиванню грошей та фінансування міжнародного тероризму механізми реалізації співпраці передбачені положеннями таких конвенцій ООН і Ради Європи як Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму і Міжнародна Конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму [20; 52; 30; 54]. У напрямі протидії корупції співпраця передбачена Кримінальною конвенцією проти корупції, Додатковим протоколом до останньої та Конвенцією ООН проти корупції [24; 53; 10; 48; 17; 49]. Тісне правове співробітництво у рамках взаємодії у сфері юстиції регламентоване

Угодою між Україною і Євросоюзом [75; 58]. Продовження співпраці у сфері юстиції за напрямом правового співробітництва передбачає розробку законодавчої основи для ратифікації Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду та організація співробітництва у межах Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду [74; 47].

У підсумку маємо зазначити, що процеси загальної європеїзації Української держави, посилені за останні десятиліття спрямуванням останньої до більш тісної інтеграції із Європейським союзом через організацію міжнародного співробітництва визначили потребу кардинальної модернізації національного законодавства у відповідності до європейських стандартів. Тісна співпраця між Україною та країнами Євросоюзу у сфері юстиції, свободи та безпеки визначила необхідність створення надійної правової основи такої взаємодії як на національному, так і на загальноєвропейському правовому рівнях. Напрацьовані і узгоджені із європейськими партнерами законодавчі ініціативи створили надійну нормативно-правову базу подальшої інтенсифікації взаємовідносин між Україною та Європейським Союзом у сфері юстиції, свободи та безпеки, що сприяє їх уніфікації, модернізації та розширення. Зазначене дозволяє констатувати, що питання модернізації національної публічної політики нашої держави по забезпеченню національної безпеки, верховенства права та верховенства закону, дотримання основних принципів непорушності прав і свобод людини мають на сьогодні достатнє й надійне юридичне закріплення, а також можливість реалізації у відповідності до європейського досвіду та кращих юридичних практик.

2.2 Сучасний стан реалізації механізмів співробітництва у сфері безпеки, свободи, юстиції

В умовах сучасної глобалізації в світі та, зокрема, в європейському просторі з'явилася значна кількість безпекових викликів, обставин імовірності виникнення прямих військових загроз, а також проявів так званої «м'якої

загрози», що має вияв у таких складових як міжнародний тероризм, небезпека ядерного конфлікту та розповсюдження зброї масового знищення, виникнення екологічних негараздів, проблем нелегальної міграції, зростання обсягів організованої злочинності тощо. Даний перелік і спектр різного роду сучасних викликів і загроз має тенденцію до постійного розширення, а самі означені загрози, посилюючи дії та наслідки дій одна одною, несуть загрозу заподіяння значної шкоди усій міжнародній спільноті. Отже, пошук ефективних механізмів вчасного реагування на посталі чи потенційні виклики та загрози набуває важливого значення для світового розвитку, зокрема і для держав європейського цивілізаційного простору [32]. Безпекові питання сформували загальноєвропейське розуміння необхідності посилення міжнародного співробітництва не лише у межах країн-членів Європейського Союзу, а й з третіми країнами Європи, чий цивілізаційні цінності і прагнення подальшого розвитку співпадають із задекларованими європейською спільнотою. Подібні напрями організації співпраці, зокрема і у сфері юстиції, свободи, безпеки й оборони, вмотивовують треті країни до більш активного залучення до європейських справ, прискорюють процеси підготовки до європейської інтеграції та сприяють посиленій європеїзації публічної політики їх урядів.

Відповідно, результативність і дієвість організації сучасного співробітництва між Україною та Європейським Союзом у сфері юстиції, свободи і безпеки є важливим показником ступеню готовності нашої держави до повної інтеграції з Євросоюзом. Більше того поняття інтеграції стає складовою більш широкого за змістом явища європеїзації, оскільки останнє передбачає не лише встановлення членства та організацію тісної співпраці в усіх сферах державно-суспільного життя, а й засвоєння та сприйняття загальноєвропейських ідей, цінностей, переконань, правил, правових норм, стандартів, політичних та ідеологічних доктрин на національний рівень [1].

Більше того, модернізація процесів функціонування національної сфери юстиції, напрацювання ефективних механізмів забезпечення результативності заходів у напрямі європеїзації означеної сфери суспільних відносин,

викликаних активізацією процесів європейської інтеграції України, має відбуватись шляхом кооперації і взаємопроникнення національного і європейського досвіду правового розвитку, що на даному етапі цивілізаційного поступу нашої держави здійснюється через оптимізацію моделей співробітництва у даній галузі взаємного зближення, що відображено у постанові Парламенту України стосовно заходів по виконанню Україною зобов'язань у сфері євроінтеграції [41].

Здійснюючи комплексні заходи з євроінтеграції у сфері юстиції, ряд суб'єктів публічного адміністрування у даній і супутніх галузях були залучені до процесів розроблення численних національних законодавчих і нормативних актів галузевої належності. Одним із проявів такого виду діяльності щодо співробітництва у сфері юстиції з додержанням чинних європейських правових підходів слід визнати Закон України «Про адміністративну процедуру» [13], високо оцінений Єврокомісією [89]. Законом передбачено альтернативність у підходах до організації тісної взаємодії між органами публічної влади та фізичними й юридичними особами у відповідності стандартам європейської правової культури щодо забезпечення фундаментального права осіб на належне урядування, на реалізацію інших природних і конституційних прав і свобод [90].

Показовим зрушенням у напрямі євроінтеграції є те, що національні суб'єкти правовідносин галузі позасудової юстиції в Україні також отримали повноваження щодо організації тісного співробітництва з відповідними суб'єктами даного виду правовідносин інших держав в умовах їх інтеграції до провідних європейських судових та правоохоронних інституцій.

Черговим напрямом змін, що викликані були впровадженням євроінтеграційних заходів стала сфера надання доступної кваліфікованої правової допомоги шляхом внесення кардинальних змін до положень Закону «Про безоплатну правничу допомогу», що забезпечило надійну правову основу реалізації кожним в Україні конституційного права на правову допомогу, гарантованого до того ж рядом міжнародних угод – Європейською конвенцією

про захист прав людини і основоположних свобод та Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, якими встановлено зобов'язання держав-підписантів всебічно сприяти наданню безоплатної та кваліфікованої правової допомоги окремим категоріям осіб у кримінальному впровадженні [37].

Удосконаленню механізмів співпраці у межах процесів євроінтеграції у галузі забезпечення якісної безоплатної правової допомоги Україною приділено значної уваги на сучасному етапі кооперації з Євросоюзом, в ході якої реалізовано комплексні заходи, зокрема: запроваджено сучасні цифрові технології і мобільні застосунки, автоматизовані сервіси у соціальних мережах для опрацювання звернень; на виконання положень ратифікованої Україною конвенції про запобігання усім видам насильства у сім'ї запроваджено ефективні механізми здійснення процедур правового захисту осіб, постраждалих від домашнього насильства; запроваджено механізми реалізації можливостей звернення за необхідною правовою допомогою особами, що перебувають за межами держави чи вимушені знаходитися на тимчасово окупованих територіях дистанційно; ведеться робота по синхронізації діяльності спеціальних психологічних служб у кримінальних провадженнях за участю малолітніх, неповнолітніх осіб із залученням ресурсів регіональних центрів надання безоплатної вторинної правової допомоги та багато інших напрямів організації співпраці.

На досягнення позитивного результату у зазначеній галузі співпраці спрямовані реформи у національній пенітенціарній системі задля підвищення рівня стандартів і механізмів із забезпечення основоположних прав і свобод людини, посилення рівня гуманності вітчизняної системи виконання покарань, спрямування діяльності останньої на сприяння ефективності виправлення осіб злочинців як засобу зменшення показників рецидивної злочинності. Зважаючи на зазначене у пенітенціарній сфері України відповідно до загальноєвропейських стандартів відбувається адаптація національного законодавства до вимог законодавства Євросоюзу як механізм реформ у даній сфері та напрям модернізації української пенітенціарної системи.

Механізми сприяння означеним напрямом міжнародного співробітництва у сфері юстиції знаходять своє відображення на різних рівнях нормативно-правового забезпечення – і на рівні національних законів, і на рівні відповідних підзаконних нормативно-правових актів, зокрема: у Законі «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [40] та у розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022-2024 роках» [59], відповідно до положень яких міжнародне співробітництво у даній сфері Державною кримінально-виконавчою службою України здійснюється на основі міжнародних угод через взаємодію із відповідними інституціями інших держав та із відповідними міжнародними організаціями.

Реформування у сфері експертного забезпечення національного правосуддя сприяє на сьогоднішній день природній інтеграції останнього до загальноєвропейського судово-експертного простору. На виконання означених завдань Урядом України протягом минулого року напрацьовано і введено у дію комплекс реформаторських механізмів у сфері експертного забезпечення правосуддя із запровадженням нового суб'єкта даної сфери діяльності з особливим статусом, наділеного механізмами дійсної незалежності у власних компетенціях – науково-дослідного центру незалежних судових експертиз при Міністерстві юстиції України, спеціалізацією якого є проведення необхідних судових експертиз у гучних провадженнях по кримінальних справах, що мають тяжкі наслідки для державних чи суспільних інтересів у сфері безпеки, міжнародного тероризму, здійснення фінансування тероризму, скоєння корупційних правопорушень, протиправних діянь з використанням кіберпростору та інших видів посягання на свободу і безпеку особи [60].

Співпраця правоохоронних органів України з подібними інституціями країн Європейського Союзу у сфері безпеки на сьогодні є актуальною та необхідною складовою боротьби із внутрішньою та міжнародною злочинністю, особливо у світлі того факту, що Європол з 2016 року набув права самостійного

вступу у партнерські відносини з третіми країнами та із офіційними міжнародними організаціями. З цього ж року задля підтримки процесів взаємодії України з державами-членами Європейського Союзу у протидії і запобіганні злочинності, тероризму та іншим формам організованої міжнародної злочинності було підписано Угоду із Європейським поліцейським офісом (Європол) щодо стратегічного та оперативного співробітництва. Основним спрямуванням політики співробітництва залишається потреба обміну спеціальними знаннями, збір та поширення загальних зведень, обмін даними стратегічного аналізу, сприяння доступності інформації щодо процедури кримінальних розслідувань, інформації щодо методів запобігання організованим злочинності, постійна участь у навчальних програмах, у програмах надання правових консультацій та забезпечення підтримки заходів окремих кримінальних розслідувань [69].

Важливим складовим елементом співробітництва України та Європейського Союзу в сфері безпеки сьогодні залишається тісна співпраця із Європейською організацією з питань юстиції (Євроюстом), метою якої є підтримка та координація співробітництва між національними слідчими органами, органами дізнання та звинувачення у сфері тяжких і особливо тяжких злочинів, що мають наслідки для двох або більше держав-членів Європейського Союзу чи то вимагають спільного обвинувачення на матеріалах, отриманих внаслідок спільних операцій або на інформації, наданій Європолем [75]. У світлі зазначеного Євроюстом здійснюється координація обміном затребуваної інформації, регулюються процеси надання спеціальної правової допомоги та процеси видачі осіб правопорушників у сфері усіх видів тяжких та особливо тяжких злочинів, злочинів у сфері високих інформаційних технологій, такі види правопорушень як шахрайство, корупція, зазіхання на взаємні фінансові інтереси, екологічні правопорушення тощо. В сучасних умовах важливим напрямком співробітництва залишається ініціювання кримінальних розслідувань; координація дій щодо розслідування та переслідування за скоєння наведених вище видів злочинів; посилення ефективності судового

співробітництва через активізацію процесів врегулювання протиріч юрисдикцій, що неодмінно виникають у ході взаємної діяльності в ході тісної співпраці із загальноєвропейською судовою системою [23].

Ще одним активним напрямом співробітництва з Євроюстом є діяльність по обміну даними. Завдяки якій обидві сторони мають можливість обміну наявною необхідною та відповідною запиту інформацією, створення каналів передачі такої інформації, можливостей і ресурсів легального й адекватного опрацювання й обробки персональних даних. Тісне та дієве співробітництво в сучасних умовах сприяє здійсненню результативних розслідувань, що здійснюється спільними слідчими групами, до складу яких включені представники українських слідчих органів, і забезпечується необхідною експертною та практичною підтримкою їх спільної діяльності. Показовими з даної точки зору слугують постійні засідання спільних слідчих груп у координаційному центрі Євроюсту. У сфері правоохоронної діяльності Українська держава на сучасному етапі активно здійснює співпрацю із Європейським бюро з боротьби з шахрайством та Європейським поліцейським коледжем, отримуючи допомогу у протидії організованій злочинності [23].

Європейським агентством з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах країн-членів Європейського Союзу (Frontex), здійснюється надважливе для України в умовах війни співробітництво в сфері внутрішніх і зовнішніх кордонів; у наданні затребуваної допомоги національній прикордонній службі; організації допомоги у проведенні спільних операцій із виявлення та депортації осіб, визнаних нелегальними мігрантами, сприяння протидії нелегальній міграції та транскордонній злочинності, посилення засобів здійснення прикордонного контролю, механізмів безпеки на спільних кордонах, підтримка відносин добросусідства та взаємодовіри у стосунках органів прикордонної охорони та ін. [78].

У сфері свободи та безпеки на даний момент часу Європейський Союз та Україна наголошують на тому, що визнають і цілком розділяють спільні цінності як то демократія, неухильне дотримання принципу поваги та

непорушності прав, основоположних свобод і законних інтересів людини та громадянина, дотримання принципу верховенства права та верховенства закону, а також реалізують через активне співробітництво наявні спільні інтереси щодо забезпечення миру, безпеки, стабільності та загального цивілізаційного процвітання.

Усвідомлюючи, що пошук дієвих міжнародних механізмів протидії загрозам та викликам сучасній регіональній та світовій системам колективної безпеки, об'єднань зусиль та ресурсів лише країн Європейського Союзу є явно недостатнє, в рамках посилення співпраці для забезпечення стабільності, миру та європейської безпеки, країнами об'єднаної Європи було підтримано рішення про створення правової основи залучення до даного напрямку співпраці країн, здатних і готових до такої діяльності. Дане рішення визначає спектр політичних, ідеологічних і правових умов, встановлює необхідність дотримання відповідних процедур для такого залучення, а саме – визнання і поділяння цінностей та принципів існування Європейського Союзу, а також сповідувати мету та цілі єдиної зовнішньої та безпекової політики Союзу, що має охоплювати аспекти безпеки, свободи, юстиції.

Особливої уваги і особливого значення співробітництво у сфері безпеки і свободи набуває сьогодні, коли проти нашої держави ведеться війна. В умовах повномасштабного вторгнення в Україну Євросоюз рішуче засудив факт загарбницької війни проти України та підтвердив, що у межах співробітництва у сфері свободи та безпеки здійснює і буде надалі здійснювати заходи підтримки основних характеристик безпекових складових існування як незалежність, суверенітет, недоторканість кордонів і територіальна цілісність партнерів, а також сприятиме реалізації Україною природнього та невід'ємного права на захист і її прагненню до встановлення справедливого, сталого й всеосяжного миру.

Співробітництво із Європейським Союзом в умовах війни дозволяє концентрувати зусилля на безпосередній і довгостроковій безпеці та стійкості України шляхом військової та цивільної допомоги, гуманітарної, фінансової,

торговельної й економічної підтримки, шляхом утримання і допомоги десяткам тисяч переміщених осіб, підтримкою реформаторського курсу нашої країни, відновленням та відбудовою зруйнованої інфраструктури, а також, здійсненням дипломатичної підтримки та глобального заохочення партнерів. До того ж, Європейським Союзом створено необхідний фінансовий інструмент для підтримки України на період з 2024 до 2027 років [67].

Маючи наявну підтримку з боку Європейського Союзу у сфері безпеки подальше співробітництво у цьому напрямі охоплюватиме увесь комплекс передбачуваної, довгострокової та сталої підтримки у даному секторі взаємодії, зокрема через співпрацю з такою міжнародною організацією як Спільна політика безпеки та оборони (СПБО) тощо.

Співпраця у сфері свободи та безпеки в умовах війни передбачає неухильне виконання нашою державою своїх зобов'язань, раніше узятих на себе як то: продовження політики реалізації реформ, у тому числі і у напрямі реалізації обраного шляху до членства у Європейському Союзі, зокрема і у сфері юстиції, свободи та безпеки; посилення заходів прозорості, контролю та підзвітності щодо використання отриманої від Євросоюзу допомоги; здійснення Україною свого позитивного внеску у загальну безпеку країн Європейського Союзу, зокрема шляхом активізації процесів обміну інформацією та здійсненням інших доречних у даних умовах заходів.

Більше того, до існуючих на сьогодні механізмів співпраці у сфері безпеки, за обопільною домовленістю, будуть включені додаткові механізми політичного діалогу, зокрема, регулярні зустрічі на вищому рівні, щорічні діалоги з питань безпеки, проведення позачергових консультацій, організованих за обопільною згодою. Зазначається також, що Європейський Союз і Україна визначатимуть перелік необхідних наступних кроків у відповідності до взятих зобов'язань по співробітництву, що не нестимуть шкоди для особливостей здійснення політики безпеки усіх суб'єктів співпраці.

Взаємовідносини у сфері безпеки передбачають, що зобов'язання Євросоюзу у сферах, визначених цими зобов'язаннями, і надалі

залишатимуться чинними доти, доки Україна йде своїм європейським шляхом. Обидві сторони висловлюють переконання і надалі постійно поглиблювати своє співробітництво, в основі якого покладено взаємну згоду та здійснити перегляд взятих зобов'язань у сфері безпеки не раніше, ніж через десять років з моменту їх укладання.

Високі договірні сторони погоджуються з тим, що довгострокове співробітництво і у сфері безпеки, і у сфері свободи продовжуватиметься на основі того, що Україна і надалі демонструватиме повагу та буде прагнути активно просувати ті цінності, на яких заснований Європейський Союз, зокрема поваги до особистої честі та гідності людини, поваги до основоположних прав і свобод людини, сприяння формуванню загального простору свободи, демократії і рівності, повага до принципу верховенства права, дотримання і неухильне виконання прав осіб, що мають статус національних меншин. Зі свого боку Європейським Союзом здійснюватиметься сприяння та координація відносин між державами-членами Союзу та посилення співпраці з міжнародними партнерами, наприклад країнами НАТО, у виконанні останніми взятих на себе зобов'язань у сфері свободи та безпеки [67].

Логічним підсумком викладених у даному розділі роздумів є визнання того, що важливими напрямками міжнародного співробітництва у сфері безпеки є механізми підтримки енергетичної безпеки, обміну розвідувальними даними, підтримка прогресу України у процесі європейської інтеграції та проведення відповідних реформ, дипломатична підтримка нашої країни, сприяння її глобальному охопленні задля досягнення справедливого та сталого миру, продовження прогнозованої фінансової підтримки та допомоги у повоєнному відновленні й відбудові, здійснення безперервного захисту людей, що внаслідок агресії стали біженцями, запровадження механізмів відповідальності за здійснення міжнародних злочинів, воєнних злочинів, злочинів агресії, сприяння подальшій розбудові регіонального та двостороннього співробітництва, зокрема у рамках Східного партнерства та в регіоні Балтійського і Чорного морів.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЮСТИЦІЇ, СВОБОДИ ТА БЕЗПЕКИ

3.1 Досвід країн Балтії у посиленні факторів безпеки та свободи через міжнародну співпрацю: можливості для України

Нами наголошувалось у попередніх розділах, що європейська інтеграція та, викликана нею, загальна європеїзація України визначена на вищому законодавчому рівні пріоритетною метою зовнішньої політики. Налагодження політики тісного співробітництва з країнами Європейського Союзу, в тому числі і у сфері свободи та безпеки, мають забезпечити нашій державі, відповідні до загальносвітових, стандарти національної безпеки, суверенітету і незалежності, результативності та дієвості змін, що відбуваються в Україні через проведення відповідних реформ внаслідок активізації процесів загальної європеїзації країни. Тому аналіз здійснених країнами Балтії на сучасному етапі заходів посилення власних безпекових характеристик, механізмів забезпечення суверенності та свободи, особливо в умовах, коли Україна протистоїть зовнішній агресії, має значний інтерес і вагомий практичний зміст, оскільки останні мають значні історичні аналогії: спільне перебування у складі радянської держави, спільні кордони з країною-агресором, значний відсоток російськомовного населення серед громадян, існування певний час значної за обсягом і напрямками залежності від Росії, перешкоджання вільному розвитку через втручання у внутрішні справи останньої тощо [22]. Важливим у даному досвіді є напрям і результати проведених даними країнами змін, зокрема таких як: реформи у сфері свободи, юстиції, здійснення правосуддя, протидії корупції, попередження і боротьби зі злочинністю, правової та громадянської освіти, забезпечення національної безпеки, оскільки саме Європейським Союзом надається власним громадянам уся широта простору свободи, безпеки,

правосуддя, вільного руху, притулку, імміграції тощо [28].

Агресивний акт повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації в Україну змусив країни Балтійського регіону: Латвія, Естонія, Литва, Фінляндія, Швеція, що мають сухопутні чи морські кордони із країною-агресором, переоцінити ризики національній безпеці в умовах формування нової геополітичної реальності. Важливим фактором ризику стає вразливість території означених країн через так званий Сувалківський коридор, у разі захоплення якого агресивними сусідами – Росією та Білоруссю означені країни можуть бути «ізольованими» від решти країн-партнерів по військовому і безпековому співробітництву. Додатковим фактором небезпеки, зокрема для таких країн як Латвія та Литва, на сьогодні стає також Республіка Білорусь, оскільки остання по факту стала прямим співучасником збройної агресії проти України через надання своєї території для повномасштабного вторгнення, надала дозвіл на розміщення у межах своїх територій ядерної зброї, активно долучається до участі у створенні штучних міграційних криз на кордонах з країнами Європейського Союзу. Зазначене продукує необхідність посилення ефективності механізмів, вироблення нових форм співробітництва у сфері безпеки у Східній Європі [15].

Країни Балтійського регіону були серед тих, хто напередодні повномасштабного вторгнення в Україну, визнавали його високу імовірність та наголошували на необхідності посилення безпеки і захисту східних меж країн Євросоюзу та НАТО, що знайшло відповідну реакцію у новій Стратегічній концепції НАТО, ухвалення якої відбулось Мадридським самітом 2022 р. [5].

Війна проти України активізувала співробітництво із безпековими структурами Європейського Союзу і НАТО країн, що довго зберігали статус нейтральності в регіоні, зокрема Фінляндії та Швеції, що активно діяли на шляху досягнення членства в оборонному альянсі як фактору посилення безпекових характеристик співіснування в балтійському регіоні з одного боку, а з іншого – сьогодні безпековий простір країн басейну Балтійського моря набув ознак абсолютного домінування країн західної демократії і Євroatлантичної

спільноти, а також дозволило сформувати активну політику захисту спільних інтересів. Вільнюським самітом НАТО 2023 р. ухвалено рішення щодо зміцнення північно-східного флангу НАТО і підкреслюють винятковість у даному процесі саме Балтійського регіону. Завдяки означеному відбулися принципово нові підходи до реалізації Стратегічної концепції країн НАТО: від підходу під гаслом стримування агресора через адекватну відповідь до нового тлумачення як то стримування агресії через її недопущення, що має забезпечити превентивність реагування і протидію окупації країн – учасників Північноатлантичного Альянсу, посилення щільності взаємодії, більш тісну інтеграцію в оборонному секторі, активізацію процесів співпраці у забезпеченні спільних воєнних витрат та інших безпекових вимог. Латвія, Естонія, Литва для посилення співпраці у сфері безпеки 2017 р. уклали двосторонні угоди про такого роду співробітництво із Сполученими штатами. Подібні домовленості про поглиблене безпекове співробітництво були укладені 2023 р. між Фінляндією та Сполученими штатами, а також між Сполученими штатами та Швецією [86; 88].

Російська агресія стала акумулятором активізації співпраці у сфері безпеки та оборони між країнами Балтійського регіону та Україною, більше того, така співпраця у напрямі надання необхідної військової, фінансової, дипломатичної, матеріально-технічної і гуманітарної підтримки нашій державі здійснюється не лише з моменту повномасштабного вторгнення, а й з 2014 року. З 2022 р. балтійські країни стали одними із лідерів серед держав, що здійснюють військову допомогу, допомогу озброєнням та військовим спорядженням на двосторонній основі [81; 87]. Загальний розмір означеної допомоги, що був забезпечений урядами цих країн, доповнюється додатковими внесками фінансового, матеріально-технічного та гуманітарного спрямування від третього сектору здійснення публічної політики балтійських країн – бізнес-сектору та сектору громадянського суспільства. Згідно перспективним планам по співпраці з Україною на 2023 – 2024 рр. обсяг і характер допомоги зберігається у тих же обсягах і вже сформовані частки бюджетних витрат та

пакети відповідної військової допомоги. Слід додати, що постачанням озброєння та інших видів військового спорядження напрями співпраці не обмежуються. Усіма країнами Балтійського регіону забезпечуються інтенсивні навчання та підготовка українських військових за стандартами країн НАТО у форматі міжнародних спеціальних тренувальних місій, відбувається постачання затребуваного військовим станом медичного обладнання, здійснюється залучення військових і цивільних медиків з даних країн до лікування й реабілітації українських поранених солдатів [82].

Важливим фактором підтримки та співпраці у безпековій сфері, крім матеріально-технічного характеру, є політична та ідеологічна сфери – саме країни Балтії в одностайному порядку та швидше за потужні країни Європейського Союзу висловили прагнення застосувати максимально жорстку політику санкцій проти Росії й Білорусі та визнали Російську Федерацію і країною-спонсором міжнародного тероризму, і країною-агресором, виступають і надалі з вимогами притягнути останніх до жорсткої відповідальності за сам факт збройної агресії і скоєння під час агресії воєнних злочинів, за запровадження політики замороження та конфіскації активів Росії, за вироблення дієвого механізму компенсацій і відшкодування завданих агресією збитків. Естонія, наприклад, першою з європейських країн сформувала відповідну нормативно-правову базу використання заморожених активів та їх подальшого спрямування на підтримку нашої країни [82].

Керівництво прибалтійських країн, продовжуючи співпрацю з Україною у визначеному напрямі, активно й послідовно підтримує прийняття важливих рішень щодо України на рівні доступних міжнародних форматів, на рівні відповідних структур Євросоюзу, виступає за підтримку алгоритму пришвидшеного вступу України до Європейського Союзу, демонструє послідовну й виважену позицію відносно надання Українській державі максимального рівня гарантій безпеки тощо. До того ж, у публічних промовах, виступах, інтерв'ю представники вищих владних інституцій даних країн неодноразово наголошують на ключовій ролі України у захисті безпеки усієї

Європи. Показовим наслідком активної та послідовної співпраці у сфері свободи і безпеки, що проводиться урядами балтійських держав, є рівень громадської підтримки України з боку громадян цих країн, і що цей рівень і надалі залишається високим, що вкотре доводить ефективність системної державної політики цих країн, зрілість позицій та послідовність дій правлячих еліт суспільства балтійських країн, усвідомлення абсолютною більшістю населення реальних і потенційних небезпек як то демонструє сучасний історичний досвід України.

Важливим і необхідним в умовах активізації процесів євроінтеграції та співпраці Української держави із країнами-членами Євросоюзу за умов політичної та безпекової нестабільності світу є досвід сприяння посиленню зовнішньополітичних позицій та рівня суб'єктності балтійських держав як на регіональному, так і на загальноєвропейському рівнях, що зумовлено ефективними діями їх керівництва при відстоюванні національних інтересів, не зменшуючи відчутну підтримку України в умовах війни проти неї.

Вирішальним на даному шляху стало значне посилення у межах міжнародного трансатлантичного співробітництва та встановлення тісних партнерських двосторонніх відносин, зокрема, із Сполученими штатами, наслідком яких стало визнання останніми готовності до захисту країн Балтії в разі виникнення загрози з боку країн-агресорів і взагалі, було висловлено готовність у межах воєнного і безпекового співробітництва захищати території країн-учасників системи колективної безпеки Північноатлантичного Альянсу [79; 85]. Регулярними залишаються на міжнародному рівні зустрічі, по-перше, у двосторонньому форматі з іншими стратегічними партнерами по безпековому співробітництву, зокрема із Великобританією та Федеративною республікою Німеччина, а по-друге, у багатосторонньому форматі країн регіону Балтійського моря та інших країн Північно-Східної Європи. Наслідками такого співробітництва стали спільні навчання у рамках військової взаємодопомоги між Великою Британією, Німеччиною та країнами Північно-Східної Європи та активна діяльність військових контингентів означених держав в Об'єднаних

експедиційних силах, створення яких зумовлювалось потребою проведення військових операцій в акваторії Балтійського моря, в Північній Атлантиці та Арктиці.

Наслідки такого співробітництва виявляються, у першу чергу, в зміцненні обороноздатності країн Балтійського сектору безпекового середовища у Північно-Східній Європі, здійснення інтенсивного оновлення захисного озброєння, закупівля новітніх ракетних систем, новітніх систем протиповітряного захисту, загальна модернізація збройних сил та інші види діяльності у даному напрямі. У відповідь, державами Балтії стрімко збільшується обсяг військових витрат задля формування власних оборонних ресурсів, що визначено обов'язковою умовою інтенсифікації безпекового співробітництва. Протягом 2022 – 2023 рр. означеними країнами укладено із Сполученими Штатами ряд двосторонніх угод щодо безпеки постачань у військовій та оборонній сферах для пріоритетного забезпечення основних військових потреб, закупівлі різних видів озброєння та підготовки спеціального обладнання, що має сприяти підвищенню рівня двосторонніх гарантій забезпечення безпеки цих країн [16]. Рамками спільних дій з іншими країнами-учасниками міжнародного безпекового співробітництва зумовлено посилення стратегії захисту спільного повітряного простору, тобто, Балтійської програми з патрулювання повітряного простору. Зростання обсягів фінансових і матеріальних витрат на будівництво, утримання, ремонт і відновлення, реконструкцію і захист військово-повітряної інфраструктури визначаються пріоритетними для всіх країн Балтійського регіону.

Починаючи з березня 2023 р. у рамках міжнародного співробітництва у безпековій сфері створено оперативну систему підтримки стійкості критичної інфраструктури в енергетичній, транспортній, цифровій галузях і космічній сфері. Передбачається координація дій і у галузі забезпечення підводної інфраструктури в акваторії Балтійського моря, зокрема державами Балтії задекларовано необхідність посилення спільних дій для захисту критичних морських комунікацій [83].

Тривалість та інтенсивність воєнних дій у межах України підштовхують країни Балтії активно працювати над плануванням власних та спільних оборонно-безпекових проєктів, налагоджувати взаємодію з іншими країнами об'єднаної Європи про будівництво спільних оборонних підприємств на власних територіях з виробництва боєприпасів і озброєння, розробки і виготовлення нових технічних засобів ведення сучасної війни, нарощувати їх виробничі потужності. Запобігати й вчасно реагувати на загрозу та злочинні дії у кіберпросторі – визнано як один із ключових напрямів посилення міжнародної співпраці між відповідними профільними інституціями країн Балтійського регіону. Важливим напрямом посилення безпеки та обороноздатності країн Балтії є зміцнення їх військового потенціалу й ресурсних можливостей. Запроваджені зміни підходів до строкової військової служби, акцентується увага на необхідності повернення до обов'язкової військової служби, що розглядається як дієвий механізм забезпечення вищого рівня готовності до оборонних заходів на національному рівні балтійських країн та задля європейської колективної оборонної стратегії. Крім того, формуються схожі Стратегії національного спротиву, технології спеціального навчання для більшості рядових громадян країн, держслужбовців державних установ і організацій, здобувачів вищої та спеціальної технічної освіти в навчальних закладах усіх форм власності та підпорядкування, запровадження альтернативної служби тощо [25]. В той час, Естонія залишалась єдиною з трьох країн Балтії, що з часу відновлення державної незалежності не відмовлялася від інституту військового призову.

З огляду на можливість інкорпорації Україною, важливим є досвід країн Балтії проведення політики зміцнення колективної безпеки у поєднанні із політикою кожної із держав регіону, спрямованої на протидію загрозам національної безпеки як від застосування конвенційних засобів війни, так і від масштабного застосування наявного в сучасному світі арсеналу гібридних засобів ведення війни. Ця політика передбачає швидкісний режим реагування, випередження та недопущення подібних гібридних атак.

Інтенсивного характеру набувають зміни, що відбуваються у формуванні основ безпекового законодавства та у перегляді механізмів протидії існуючим чи потенційним викликам. Так відбувається оновлення концепцій національної безпеки у руслі посилення заходів міжнародної безпеки, нівеляції загроз в інформаційній сфері, захист державної мови, зменшення ступеню енергетичної та економічної залежності, збільшення витратних статей бюджетів на задоволення запитів оборони, досягнення якісних змін у визначенні пріоритетів зовнішньої політики, економічної галузі, питань внутрішньої безпеки тощо. Отже, зміни в національній нормативно-правовій базі, коригування національної публічної політики в країнах Балтійського регіону запроваджуються у відповідності до існуючих ризиків і потенційних криз, загроз і диверсій, особливо у прикордонних регіонах. Зважаючи на наявність постійних провокаційних дій на кордонах, зчинених урядами Білорусі та Росії, країни Балтії цілеспрямовано зміцнюють та посилюють системи недоторканості власних кордонів, узгоджують спільні стратегії безпеки на кордонах і контрольно-пропускних пунктах у випадку потенційного загострення ситуації у межах останніх, синхронізують дії силових структур по усьому периметру кордонів.

Крім того, означене відповідає загальноєвропейській доктрині взаємодії у напрямі необхідності комплексно реагувати на посталі загрози, пов'язані з міжнародним тероризмом, екстремізмом та міграційною проблемами. Регулярними стали спільні навчання й заходи із координації спільних дій прикордонних служб і правоохоронних органів означених держав, щодо відмови від особливого режиму спрощеного перетину кордонів у наближених до прикордоння з Росією та Білоруссю регіонів, щодо тенденцій поступового закриття таких пунктів пропуску на прикордонних ділянках, вироблення підстав, що дозволяють обмежити в'їзд громадян, ввезення товарів і перетин державних кордонів індивідуальними транспортними засобами, заборони на рух індивідуальних транспортних засобів з російськими чи білоруськими номерами згідно вимог законодавства цих країн. Паралельно з цим для

забезпечення безпеки власних громадян, їх захисту від високих ризиків, урядами Литви, Латвії та Естонії видаються рекомендації фізичним особам і представникам юридичних осіб утримуватися від відвідування країн-агресорів, а тих, хто перебуває на території останніх, закликають залишити територію.

Іншим, затребуваним часом і обставинами, напрямом публічної політики стало посилення контролю у міграційній сфері щодо питань надання громадянства, подовження дії посвідок на проживання та видання відповідних віз особам, які одночасно мають громадянство Росії або Білорусі, через значний чинник ризику.

На території всіх країн прибалтійського регіону неприпустимим є факт публічної підтримки і схвалення війни проти України, демонстрація і публічне виправдання радянського режиму, демонстрація та використання радянської символіки, що становлять загрозу національній безпеці і які закріплено відповідними нормативно-правовими актами. З 2022 р. було упроваджено правову норму, що дозволяла позбавити громадянства тих осіб, хто воює на російській стороні боці. Активно обговорюються питання запровадження можливостей позбавляти громадянства осіб з подвійним громадянством, що публічно виправдовують дії Росії, скоєні її військовими воєнні злочини, оскільки такі їх власні дії також загрожують безпеці та інтересам балтійських країн.

Прискіпливої уваги на територіях Латвії, Естонії та Литви потребують розташовані в їх межах компанії, що мають активні бізнес-зв'язки з Росією та потенційно можуть шляхом здійснення міжнародної торгівлі постачати товари для війни, оминаючи санкції, індивідуально, спільно та у співпраці з іншими країнами координують заходи підвищення прикордонного контролю руху заборонених для ввезення на територію країни-агресора товарів, працюють над постійним розширенням списку заборонених для ввезення товарів, особливо товарів подвійного призначення, передбачають, навіть, можливість повної заборони транзиту товарів із Європейського Союзу через території Росії та Білорусі [15].

Аналіз міжнародного досвіду співробітництва у сфері безпеки, зокрема досвід країн Балтії дозволив прийти висновку про те, що формування політики безпеки країн Балтійського регіону в умовах розпочатої проти України війни зазнало суттєвих трансформацій і змін, зокрема в контексті формування нової нормативно-правової бази у галузі національної безпеки, ініціювання запровадження низки заходів по зміцненню як власної, так і загальноєвропейської безпеки через зміцнення обороноздатності, фінансового забезпечення затребуваних військових витрат, організації військових навчань тощо. Останніми роками безпекова політика держав Балтійського регіону реалізується відповідно новій Стратегічній концепції Північноатлантичного альянсу, здійснюється військово-технічна модернізація збройних сил, збільшуються витрати на оборону, розроблюються комплекси ефективних заходів щодо здійснення дієвої протидії зовнішнім загрозам, налагоджені механізми тісного співробітництва та допомоги Україні тощо.

3.2 Угоди про співробітництво у сфері безпеки між Україною та іншими державами: перспективи реалізації

Геополітичні ускладнення у відносинах між Україною та країною-агресором, що мали місце на початку 2000-их років і привели до напруженості у взаємних відносинах та до повномасштабної війни, зумовили необхідність більш тісної взаємодії із партнерами у сфері безпеки та оборони, проте, очевидним є розуміння того, що співпраця у питаннях безпеки не може бути обмежена виключно питаннями військово-технічного співробітництва і допомоги. Важливим складовим компонентом безпеки є на сьогодні загальний розвиток країни, права і свободи її громадян, демократичність її інституцій, соціально-економічні аспекти, взаємовідносини із країнами-партнерами. На досвіді країн Балтійського регіону нами продемонстровано важливість і необхідність формування системи двостороннього співробітництва через укладання спеціальних безпекових угод.

Двосторонні договори про співпрацю у сфері безпеки, які останнім часом активно укладає наша держава із партнерами, містять комплекс зобов'язань останніх підтримувати нас як військовим спорядженням, боєприпасами, зброєю, так і в інших сферах, що сприяють нашій загальній безпеці. Водночас, цими угодами встановлюється перелік зобов'язань України щодо необхідності збереження та тенденцій неухильного розвитку національних демократичних інституцій, через процеси здійснення відповідних реформ в адміністративній та судовій системах, протидії корупції, ратифікації загальноєвропейських та світових правових документів та запровадження відповідних законодавчих змін на підтримку подальшого прагнення України до демократії, поваги і захисту прав людини, свободи і незалежності засобів масової інформації тощо. Укладені за останній рік двосторонні угоди є потужним кроком до дійсної безпеки України. Їх сторонами визнано важливість національної безпеки нашої держави для всієї Європи та стримування неприкритої агресії через довгостроковий характер прийнятих зобов'язань, а також й те, що партнерам даних угод потрібен розвиток нових і посилення вже існуючих можливостей для протистояння перманентній загрозі. Їх втілення може також значно наблизити Україну до членства в Європейському Союзі, а в перспективі – і до членства в Північноатлантичному альянсі.

Протягом 2023 р., керуючись положеннями підписаної під час Вільнюського саміту Спільної декларації про підтримку України [82], наша країна почала укладення довгострокових двосторонніх угод про співробітництво у сфері безпеки з різними партнерами. Двосторонні безпекові угоди, укладені з понад двадцятьма країнами-партнерами, можуть вважатися новим підходом до сучасної архітектури загальноєвропейської безпеки. Проте, поточна військово-політична ситуація вказує на те, що даний підхід може виявитися недостатнім для ефективного спротиву перманентній загрозі з боку країни-агресора, а тому важливо забезпечити надійний зв'язок між закладеною двосторонніми угодами системою безпеки, прагненням Української держави до повноцінного членства в Альянсі та соціально-економічними складовими її

підтримки у забезпеченні безпеки і незалежності.

Усі досліджувані даною роботою двосторонні угоди містять положення про те, що, по-перше, безпека України є необхідним складовим елементом загальної системи євроатлантичної безпеки, по-друге, угоди гарантують територіальну цілісність нашої держави в її міжнародно визнаних кордонах, по-третє, російська агресія проти України на офіційному рівні визнається загрозою, що має бути відвернута. Усіма державами-підписантами даних угод висловлено зобов'язання надати допомогу Україні відновити територіальну цілісність, державний суверенітет над усіма територіями станом на 1991 рік та інші атрибути державного суверенітету та незалежності. Переважною більшістю партнерів підтримується Формула миру України, щодо завершення війни. Визначені терміни дії даних угод, що становлять не менше десяти років, свідчать про довгостроковість підтримки, яка так потрібна для відсічі агресії та зламу планів окупантів.

Маючи певні відмінності в побудові зобов'язань та у загальній структурі тексту договору, всі угоди відображають доволі значний спектр ключових питань, охоплюючи існуюче на сьогодні загальне середовище безпеки. У першу чергу, держави, що стали підписантами угод, взяли на себе зобов'язання щодо підвищення загального рівня боєздатності України шляхом забезпечення останньої затребуваною часом і обставинами війни військовою технікою, спорядженням, комплектуючими та боеприпасами, зобов'язалися здійснювати навчання українських військових, брати участь у розбудові українського оборонно-промислового комплексу, вдосконалювати систему обміну розвідувальними даними, налагоджувати відповідну комунікацію тощо. Важливого значення набувають домовленості про те, що безпекові механізми включають в себе необхідність посилення стійкості українського інформаційного простору від кібератак, здійснення заходів щодо захисту об'єктів критичної інфраструктури, надання допомоги нашій державі у протидії гібридним й інформаційним війнам, у протидії організованій злочинності, протидію іншим видам сучасних загроз, тобто охоплюють увесь спектр

міжнародного співробітництва у сфері безпеки, свободи та юстиції.

Країнами-учасниками укладених угод забезпечено довгостроковий характер підтримки України, проте, цілеспрямована фінансова підтримка сконцентрована переважно на перших стадіях реалізації даних угод, зокрема, Латвією підтверджено і зафіксовано мету її уряду виділяти щорічно на військову допомогу нашій країні протягом наступних двох років частку валового внутрішнього продукту в розмірі 0,25%, за умови, якщо подібні витрати будуть можливими через власні фінансові спроможності [72], Швецією взяте на себе зобов'язання виділяти щорічно близько 6,5 млрд. євро на забезпечення заходів безпеки та обороноздатності України [76], а Норвегією приблизно та ж сама цифра фінансової допомоги на період до 2027 року [77]. Навіть означена колосальна фінансова підтримка, нажаль, не зможе забезпечити максимально адекватну відповідь на російську агресію, якщо та буде тривалою, оскільки передбачають додаткові двосторонні консультації у випадку затягування агресивної війни та настання об'єктивних ознак ситуації, що відповідатиме поняттю «значна ескалація». Подібні додаткові консультації дозволять в такому разі надати Україні додаткову невідкладну допомогу. Проте у сучасних реаліях постійної російської агресії та щоденних повітряних атак, актуальність означених положень визнається мало зрозумілою та значною мірою невизначеною. Отже, надзвичайно важливим аспектом визначеного угодами безпекового співробітництва мало б бути надання юридичної сили останнім. Слід таки зазначити, що двостороння україно-американська угода є чи не єдиною, про намір зареєструвати яку в Організації Об'єднаних Націй оголосили суб'єкти її укладання, хоча і даний процес не надає гарантій повного дотримання узгоджених положень, оскільки сам договір про співробітництво не буде ратифікований Конгресом США і це створює правові підстави її відкликання чи внесення до неї змін наступним після чинного президентом країни. Означені особливості даного виду безпекових угод стосуються всіх укладених договорів про безпекове співробітництво у даній сфері [33].

Зважаючи на зазначене вище, даний тип двосторонніх договорів про

тимчасове співробітництво часто класифікують як «запевнення», піддають критиці через їх юридичну слабкість та обмеженість чітких зобов'язань сторін-укладачів, порівнюючи небезпідставно із печально відомим Будапештським меморандумом [87], що зобов'язав Україну поступитися ядерною зброєю в обмін на обіцяні іншими сторонами документу гарантії безпеки нашої країни. Широко поширеною серед національного суспільства думкою є переконання в тому, що основні актори укладання Будапештського меморандуму мали надавати Україні різнобічну, у тому числі і військову допомогу у разі агресії проти неї одного із підписантів чи третіх країн, проте, угода містить лише так звані негативні гарантії, що прямо не зобов'язують її укладачів здійснювати захист України, що у підсумку зумовило негативне сприйняття українським суспільством поняття «запевнення» та всього Будапештського меморандуму, що містив означені «запевнення», а також привело падіння рівня довіри до двосторонніх угод загалом.

Особливої уваги потребують соціально-економічні складові підписаних угод про співпрацю у сфері безпеки.

Особливістю змістовного навантаження даних угод є також визнання факту, що вони не є альтернативою членству України в Альянсі. Маючи у своїх назвах доволі розповсюджене у практиці організації взаємодії на міжнародному рівні поняття «співробітництво у сфері безпеки», подібні договори охоплюють значно потужніший за просту взаємодії у даній царині комплекс питань соціально-економічного характеру, що відповідає пріоритетам відповідного партнера.

Переважна більшість укладених Україною угод про співробітництво у сфері безпеки і оборони мають наступні їх ключові складові (рис. 3.1).

Важливим зауваженням є те, що всі укладені двосторонні безпекові домовленості мають характер рамкових документів, бо, з однієї сторони, значна кількість задекларованих угодами механізмів безпекового співробітництва відзначаються не повною деталізацією, а з іншої сторони – учасниками договорів передбачена можливість внесення певних змін і доповнень до

первісного тексту угод чи, взагалі, можливість укласти додаткові до основних договори. Крім того, за будь-якого трактування, дані угоди, переважно, являють собою передусім набір політичних зобов'язань, що не містять достатньо надійних юридичних гарантій їх реалізації.

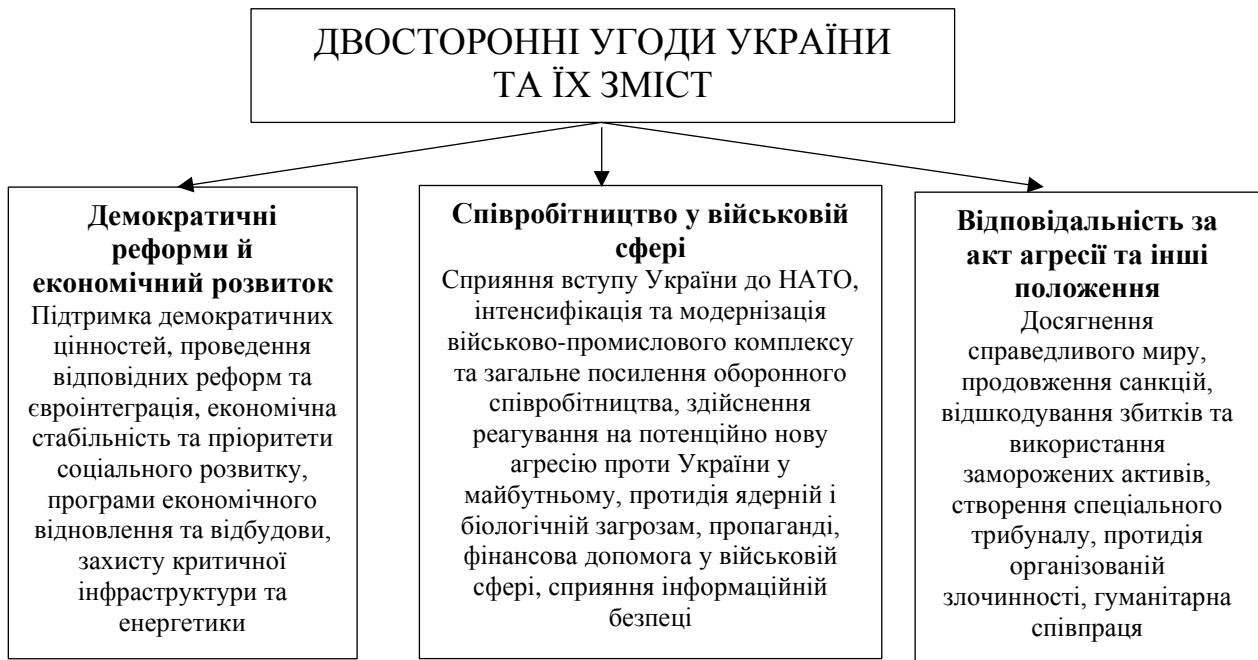

Рисунок 3.1 – Зміст та структура двосторонніх угод України у сфері безпеки з іншими державами

Угодами підкреслюється, що імплементація демократичних і соціальних реформ є ключовим фактором процесу підтримки євроатлантичного прагнення України, а тому означений аспект кожної з угод являє собою варіант персональних зобов'язань Української держави. До того ж, окремими угодами прямо зазначається, що політичну, військову та фінансову підтримку безпосередньо буде надано нашій країні залежно від ефективності проведених реформ в окремих секторах функціонування держави і суспільства.

Практично кожною угодою країнами-партнерами наголошується на необхідності реалізації реформ, що відповідні основним критеріям, необхідним для продовження політики вступу України до Євросоюзу, зокрема: дотримання принципу верховенство права, втілення механізмів належного врядування та

забезпечення заходів з підтримки економічної стабільності. Відповідно до зазначеного, визначений угодами комплекс необхідних реформ є взятим Україною зобов'язанням, в той же час – це реальні та практичні можливості для нашої країни для її трансформації.

Сторони двосторонніх угод підкреслюють важливість забезпечення стійкості національної економіки для протистояння подальшій агресії, через що більшістю країн-партнерів висловлено намір активно і всебічно сприяти підтримці економічної стабільності України на макrorівні шляхом спрощення процедури доступу до приватних інвесторів, фінансових корпорацій, страхових установ та організацій технологічного сектору.

Істотну фінансову допомогу надають в такий важкий для країни час доходи від внесків до різноманітних фондів та програм кредитування, спрямованих на стабілізацію та підтримку щорічного державного бюджету України. Для країн-членів Європейського Союзу таким дієвим фінансовим механізмом стала програма Ukraine Facility, розрахована на період 2024 – 2027 років, кошти від якої будуть спрямовані на додаткове фінансування національного державного бюджету, на реалізацію політики стимулювання іноземних інвестицій, а також на забезпечення технічної підтримки реалізації означеної програми.

Крім того, цією програмою передбачено здійснення реформ в соціально-економічному й державно-управлінському секторах, а також у сфері юстиції і судоустрою, правовій, цифровій, енергетичній сферах тощо. Бюджетна підтримка України, як передбачено двосторонніми договорами, надаватиметься поквартально і лише при виконанні державою встановлених угодами маркерів [39]. Проте, більшістю країн-підписантів, за виключенням Японії, не оприлюднені чіткі розміри економічної та фінансової допомоги на макrorівні.

Усіма країнами-підписантами угод наголошено на зобов'язаннях взяти активну участь у процесах повоєнної відбудови України, а також сприяти швидкому відновленню матеріально-технічних втрат, завданих війною на сучасному етапі розвитку нашої країни. Пріоритетними залишаються напрямки

з відновлення пошкоджених енергетичних об'єктів, закладів й установ соціального забезпечення як то лікарні, поліклініки, школи та інші види навчальних закладів. Особливою вимогою більшості партнерів України по двостороннім угодами є визнання необхідності негайної модернізації системи українських енергетичних мереж та виголошується нагальна потреба здійснення поступового переходу до так званої «зеленої енергетики».

Двосторонні угоди у сфері безпеки передбачають й інші варіанти здійснення співпраці у цьому напрямі, відповідно від можливостей країни-партнера, що у комплексі можуть передбачати: цифрову трансформацію, розвиток сучасного залізничного транспорту та ін. Особливої уваги окремі положення угод приділяють вирішенню питань додаткового залучення приватних інвестицій задля здійснення повоєнної відбудови та підтверджують плани країн-підписантів надавати також допомогу на повоєнне відновлення окремих особливо постраждалих від війни регіонів України. І такі заходи активно впроваджуються вже сьогодні. В окремих угодах додатково містяться персональні зобов'язання України забезпечити ефективний, прозорий, професійний та підзвітний механізм контролю використаних на відбудову коштів.

Вагомим фактором співпраці за двосторонніми угодами для України є те, що партнерами визнано енергетичний сектор вирішальним для підтримки економічної стійкості України в цілому. Союзники передбачають надання довгострокової підтримки у цій галузі, а також залучення додаткових ресурсів для забезпечення надійного кіберзахисту об'єктів національної критичної інфраструктури у тому числі й військовими засобами через посилення української системи протиповітряної оборони. При цьому слід наголосити на існуванні істотного ризику даних угод, що полягає у відсутності надійної фіксації в останніх деталізованих механізмів повоєнної відбудови в Україні, посилення здатності ефективного функціонування української енергетичної системи, оскільки в угодах практично відсутні механізми здійснення пріоритетного постачання необхідного обладнання, комплектуючих для

національних електростанцій, відсутні згадки про необхідність направлення в Україну відповідних фахівців з відновлення енергетичної інфраструктури тощо.

Вкрай актуальними положеннями кожного з двосторонніх договорів стали механізми безпосереднього військового співробітництва. Позитиву в даному випадку додає факт підтримки більшістю з країн-підписантів євроатлантичної інтеграції України, не дивлячись на різнорідність вжитих ними формулювань для визначення тонкощів даного процесу – значною частиною країн, що стали сторонами двосторонніх безпекових угод, висловлюється беззастережна підтримка вступу України до Альянсу, в той же час Сполученими Штатами Америки, Канадою, Нідерландами і Португалією лише підкреслюється майбуття нашої держави в НАТО, але наголошується на необхідності дотримання положень Комюніке Вільнюського саміту НАТО [16], що прописують процедуру прийняття України до Альянсу через відповідне запрошення після того, як союзниками це буде погоджено, а українською стороною будуть виконані усі висунуті до неї умови. Позиція Німеччини й Італії щодо даного питання також на сьогодні залишаються надто обережними та доволі розмитими. В той же час усіма партнерами підтримуються розпочаті Україною реформи щодо посилення оперативної сумісності зі стандартами країн Альянсу та висловлюється готовність розвивати і надалі оборонне співробітництво з нашою країною та національний військово-промисловий комплекс.

Як нами було зауважено у попередніх розділах, двосторонніми угодами чітко визнано імплементацію реформ ключовим механізмом на шляху до євроатлантичної інтеграції України, а зобов'язання впроваджувати означені реформу виписано у відповідних документах. Окремими договорами прямо зазначається, що надання всебічної допомоги, яка включатиме політичну, військову, економічну, технічну та фінансову підтримку прямо пропорційна і прямо залежна від ступеню та ефективності реалізованих перетворень, затребуваних різними сферами нашої держави. Беручи до уваги амбітність прагнень України до членства в Європейському Союзі та поетапність і

ускладненість проходження процесу вступу, нашими партнерами зафіксовано у двосторонніх угодах зобов'язання України проводити реформи відповідно до напрямів, встановлених Євросоюзом, у тому числі наданих рекомендаціями Європейської комісії 2023 року [31]. Комплекс усіх згаданих рекомендацій й програм формує загальну структуру здійснюваних реформ в Україні.

Щодо співпраці в економічній сфері союзниками України вказується на необхідності здійснення ряду реформ за надійної підтримки останніх, спрямованих на досягнення наступного (рис. 3.2).

Рисунок 3.2 – Міжнародне безпекове співробітництво у сфері проведення економічних реформ

Забезпечення ефективного виконання окреслених реформ стає, таким чином, необхідною умовою для успішного економічного співробітництва України та її інтеграції до загальноєвропейського економічного простору. Комплекс визначених для нашої країни реформ одночасно визначає її зобов'язання та створює додаткові можливості для модернізації країни. Лише за таких безпрецедентних умов проведення Україною реформ союзниками висловлюється готовність надання всебічної технічної, політичної та

фінансово-економічної підтримки у втіленні секторальної взаємодії, а самими Угодами передбачено неухильне зобов'язання партнерів здійснювати обмін досвідом, кращими практиками та знаннями у різних сферах реформування і направляти відповідних фахівців для роботи над реформами в Україні, постійно поглиблювати означені механізми співпраці через ініціювання та реалізацію спільних проєктів і програм, спрямованих на підтримку змін.

Слід зауважити, що комплексність підтримки з боку країн-союзників, у поєднанні із прямою фінансовою допомогою, є важливими факторами суттєвого прискорення та полегшення процесів реформування в Україні. Ефективна взаємодія із партнерами надає можливостей не лише виконувати взяті на себе зобов'язання, але й запозичувати передовий світовий досвід та здійснювати імплементацію кращих світових практик в усі сфери життя країни.

Також укладеними Україною безпековими угодами окремо акцентується увага на важливість широкого залучення приватного капіталу до процесів повоєнної відбудови країни. Державами-підписантами визнано приватний бізнес ключовим фактором прискорення економічного відновлення та сприяння модернізації країни, оскільки він цілком здатний самостійно охопити наступні тематичні напрями:

Перше, заохочення додаткових і не визначених офіційними угодами інвестицій щодо збільшення обсягів інвестування українськими та іноземними компаніями в національну економіку після завершення війни;

Друге, визначення конкретних обсягів і здійснення фінансової підтримки, спрямованої на відновлення України у довгостроковій перспективі;

Третє, організація цільового спрямування затребуваних інвестицій на потреби певних регіонів країни або секторів їх життєдіяльності;

Четверте, здійснення міжнародної міжвідомчої донорської координації для поєднання зусиль усієї міжнародної спільноти з повоєнної відбудови України.

Активізація механізмів залучення приватного сектору до процесів повоєнної відбудови України визначена ключовим інструментом досягнення

показників стабільного економічного зростання та загальної модернізації країни, а укладення безпекових угод та активне співробітництво з міжнародними партнерами забезпечують сприятливі умови для здійснення даної стратегії та загального співробітництва у сфері безпеки. Учасники укладених останнім часом двосторонніх угод мали за мету сприяння розвитку національного бізнесу та громадянського суспільством обох сторін угоди [12].

Останньою невирішеною проблемою, що продукується двосторонніми договорами з питань безпеки, залишається залежність закріплених союзниками України в угодах конкретних фінансових зобов'язань і обсягів реальної військової допомоги нашій країні від наявності фінансових ресурсів та вчасності прийняття необхідних рішень парламентами і урядами країн-партнерів. Очевидним є факт, що для України така невизначеність створює великі ризики, оскільки прямо впливає на змінюваність обсягів військової допомоги в залежності від політичної чи економічної ситуації, а масштабність військової взаємодії з нашою країною та її напрями можуть значно зменшитися.

Підводячи підсумок викладеному у даному розділі, маємо констатувати увагу на тому, що сама парадигма укладання двосторонніх угод у сфері безпеки себе виправдала на рівні світового застосування, не дивлячись на ряд суттєвих факторів обмеження їх ефективності. Зважаючи на передовий досвід у царині побудови дієвої безпекової парадигми на основі укладення відповідних договорів, можна виробити власні універсальні концепції та визначити комплекс необхідних для її реалізації дієвих механізмів забезпечення державної безпеки. У всіх випадках формування ознак національної небезпеки співробітництво у межах положень укладених угод відіграло значну роль у забезпеченні суверенітету цих країн [12]. Аналіз безпекових моделей двосторонньої співпраці вказує на суттєві переваги юридичного оформлення двосторонніх угод, що забезпечують готовність союзників здійснювати підтримку і взаємодопомогу, посилюють стабільність та конкурентоспроможність спільної для усього загалу моделі економічного розвитку та сприяють ефективності здійснення внутрішнього управління.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено узагальнення актуального завдання, що полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні перспектив розвитку та удосконалення основних механізмів співробітництва України та Євросоюзу в окремих сферах, зокрема у сфері юстиції, свободи та безпеки, внаслідок поглиблення процесів євроінтеграції. Отриманим в процесі дослідження результатами підтверджуються досягнення поставленої мети й вирішення завдань, сформульовані наступні висновки і практичні рекомендації.

1. *Опрацьовано* категоріально-понятійний апарат магістерського дослідження, визначено змістовне навантаження ключових понять та схарактеризовано закономірності процесів формування механізмів дієвої співпраці у різних сферах міжнародного співробітництва.

Зазначено, що європеїзація є природним для переважної більшості європейських країн процесом, що викликає трансформацію національних і засвоєння колективних європейських суспільно-політичних та публічно-управлінських практик, пріоритетів, цінностей, настанов, норм і стандартів в загальноєвропейському просторі як країн-членів, так і країн-кандидатів на членство в Європейському Союзі, в наслідок якого всіма сферами національної публічної політики набувається статус суб'єктів міжнародного політичного процесу. Європеїзація стимулює активізацію міжнародного співробітництва в різних сферах життя, здійснюваного у процесі європейської інтеграції.

Наголошено, що в межах теми даного дослідження європейська інтеграція, в першу чергу, є процесами тісної взаємодії та співпраці між соціальними, правовими та політичними інститутами держав-членів Європейського Союзу та інших держав Європи, що стимулює вироблення дієвих механізмів співробітництва в новітній європейській політиці. Європейська інтеграція спонукає усіх її суб'єктів до дієвої співпраці, що складає основу індивідуального і колективного (європейського) розвитку та

зростання.

Доведено, що міжнародною співпрацею у межах даного дослідження і надалі будемо визнавати процеси тісної взаємодії декількох держав, у межах визначених останніми сфер, унаслідок якого виключаються будь-які форми застосування насильства чи домінування і в ході якого здійснюються заходи по пошуку шляхів досягнення спільних інтересів. Відповідно, організацію міжнародного співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки слід розглядати як вид публічної діяльності, що базується на загально визначених на світовому рівні принципах і нормах міжнародного права та нормах міжнародних угод, які ратифіковані даною державою.

Встановлено, що подальше поглиблення процесів європейської інтеграції в нашій країні, активізація міжнародного співробітництва в окремих сферах на рівні Євросоюзу і надалі сприймаються як сприяння загальній європеїзації Української національної держави.

2. *Досліджено* основні особливості становлення новітньої системи основних принципів міжнародного співробітництва, що є основою подальших євроінтеграційних звершень нашої держави.

Наголошено, що будь-який напрям міжнародного співробітництва продукує потребу його формалізації, а тому за сучасних міжнародних відносин державами, переважно, здійснюється укладання писаних міжнародних угод, якими визначаються правові основи даного виду співробітництва та норми його врегулювання.

Встановлено, що принципи міжнародного співробітництва дозволяють у міжнародних відносинах здійснювати одночасно рівноправний діалог зі значною кількістю акторів міжнародної політики та права. *Доведено*, що міжнародні організації є ключовим фактором сучасної взаємодії між окремими суб'єктами міжнародних відносин, а також певною правовою та структурною формою здійснення міжнародного співробітництва, що стабілізує співробітництво, спрощує організацією спільних дій механізми досягнення цілей останнього.

З'ясовано, що важлива особливість сучасного міжнародного співробітництва полягає в тому, що чинні міжнародні організації під впливом зовнішніх факторів і особистої природи функціонування далеко не завжди є дієвими регуляторами міжнародної співпраці між державами, змушуючи останні вести співпрацю в окремих сферах, у відповідності до чітко визначених процедур і правил міжнародного співробітництва.

Зазначено, що основними компонентами структури принципів міжнародного співробітництва визнається їх правова основа та інституційно-організаційна спроможність. Природне поєднання означених компонентів виявляє проблему – міжнародні угоди про співпрацю юридично закріплюють принцип міжнародного співробітництва, проте, його реалізація та інституційно-організаційна складова потребують достатньо розгалуженої системи ефективних механізмів, здатних забезпечити посилення багатосторонніх контактів та сформуванню доволі впливовий комплекс заходів й інструментів здійснення впливу за недотримання взятих на себе зобов'язань.

Наголошено на тому, що Україною на сучасному етапі її державотворення достатньо активно використовується такий інструмент міжнародних відносин як здійснення міжнародного співробітництва, зокрема у сфері юстиції, свободи та безпеки, використовуючи при цьому зазначені механізми взаємодії, однак відсутнім за таких умов залишається механізм комплексного вирішення посталих проблем, що дозволяє констатувати малопродуктивний характер результативності застосування принципу міжнародного співробітництва на рівні окремих міжнародних організацій.

3. *Проаналізовано* особливості сучасного стану реалізації в Україні публічної політики співробітництва з країнами Євросоюзу у сфері юстиції, свободи, безпеки.

Наголошено, що євроінтеграційний вектор цивілізаційного розвитку сучасної Української держави, підтриманий країнами-членами Європейського Союзу, сприяє утвердженню розуміння того, що ефективне співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки, з урахуванням загальної європеїзації

правового простору сьогодні визнане пріоритетним напрямом організації міжнародного співробітництва, оскільки плідна інтеграція основних суб'єктів правових відносин у сфері юстиції та безпеки України з відповідними європейськими структурами обумовлює процес взаємовигідного обміну передовим досвідом та кращими світовими практиками країн-партнерів, направлений на посилення результативності співпраці та ефективності результатів прийнятих у даній царині публічно-управлінських рішень.

Доведено, що позитивність результатів співпраці у вказаній сфері досягається запровадженням міжнародних стандартів, як ефективних механізмів підвищення ступеню правового захисту і забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян. *Встановлено*, що національні механізми реалізації даного виду співробітництва на сучасному етапі забезпечують у повній мірі процеси модернізації національної сфери юстиції на основі загальноєвропейських стандартів та у відповідності до кращих зразків європейської практики. Синтез національного і європейського досвіду міжнародного співробітництва у сфері юстиції, свободи і безпеки може слугувати надійним інструментом і комплексом дієвих механізмів підвищення ступеню ефективності вирішення сучасною Українською державою євроінтеграційних завдань.

4. *Охарактеризовано* сучасні міжнародні стандарти посилення факторів безпеки та свободи через міжнародну співпрацю на прикладі країн Балтійського регіону, визначено перспективні можливості їх імплементації.

Встановлено, що спільні дії країн Балтійського регіону, їх тісна співпраця з Україною в умовах повномасштабної війни отримали стратегічне значення для безпеки усього Європейського співтовариства, оскільки реалізація ними політики захисту спільних безпекових інтересів, інтенсифікація взаємодії держав прибалтійського регіону з Українською державою зміцнюють позиції усіх зацікавлених сторін, формують основу подальших двосторонніх та багатосторонніх безпекових відносин, збільшують арсенал дієвих механізмів реагування на посталі чи потенційні виклики та загрози. *Наголошено*, що

Балтійськими країнами встановлено високий стандарт ефективності регіональної безпекової співпраці в Центральному і Північно-Східному секторах Євросоюзу та продуктивності політики співробітництва з Україною у питаннях надання необхідного озброєння та гарантій безпеки, посилення протиповітряної оборони, вступу до Північноатлантичного Альянсу та Європейського Союзу, запровадження санкційної політики щодо країни-агресора, сприяння реалізації міжнародного судового механізму притягнення до відповідальності агресора та вищих державних посадових осіб останнього, забезпечення заходів ефективності компенсаційного механізму відшкодування завданих Україні збитків.

Встановлено, що країнами Балтії визначено чіткий курс на зміцнення власних оборонних можливостей і захисту національної безпеки, що вкрай важливо в умовах низького рівня ефективності діяльності у даній сфері ряду міжнародних організацій та послаблення чинної світової системи колективної безпеки та *зазначено* на цінності такого міжнародного досвіду інтеграції балтійських країн для України, зокрема у практиці здійснення політики реформування, у практиці укладання двосторонніх безпекових угод, у сфері загальноєвропейської безпеки та безпеки країн-учасників Альянсу, а також у сфері організації заходів з посилення кібербезпеки та сфері космосу.

Зазначено на тому, що для України і надалі важливо підтримувати високий ступінь співробітництва із країнами сектору Балтійського моря, використовуючи тенденції до збільшення взаємного товарообігу, сприяння спрощенню процедур перевезення та налагодження дієвої логістики, активно використовуючи транспортні потужності України та дружніх до неї країн, формуючи механізми активізації сполучень в акваторіях Чорного і Балтійського морів, використовуючи можливості налагодження безпечного залізничного сполучення, сприяючи розширенню всебічної співпраці з країнами Балтійського регіону у галузі оборонної промисловості, високих інформаційних технологій та протидії кіберзлочинності.

5. *Окреслено* потенційні напрями удосконалення окремих положень

двосторонніх домовленостей про співробітництво у сфері безпеки між Україною та іншими державами.

Доведено, що двосторонніми угодами про співробітництво у сфері безпеки, підписаними останнім часом Україною, визначені зобов'язання країн-підписантів підтримувати нашу державу як у військовому, так і в економічному спрямуваннях за умови взяття Україною на себе зворотніх зобов'язань щодо подальшого збереження та розвитку національних демократичних інституцій, курсу на поглиблення процесів модернізації адміністративної та судової системи, реформування у сфері юстиції, протидії корупції, а також подальше впровадження змін у законодавчій сфері, якими підтримується прагнення нашої держави і суспільства до демократії, поваги до принципу непорушності прав і свобод людини та незалежності засобів масової інформації.

Встановлено, що укладення двосторонніх безпекових угод є лише першим кроком до справжнього визнання важливості національної безпеки для країн всієї Європи, для розвитку нових і посилення існуючих можливостей протистояння зовнішній загрозі, до довгострокового плідного співробітництва у сфері безпеки та економічної співпраці, наближення України до перемоги, до справедливого миру до повноцінного членства євроатлантичній спільноті.

Зазначено на тому, що двосторонні безпекові угоди мають характер певного компромісу, але у перспективі можуть бути сприйняті як керівництво для дії, для чого необхідно змінити ставлення до даного виду договорів як до чергового Будапештського меморандуму, замість перетворення їх на реальний механізм безпекової співпраці, створення на їх основі комплексу дієвих і багатосторонніх механізмів імплементації положень означених угод, механізмів розроблення та впровадження на основі просування чинників правової і соціально-економічної складової співробітництва.

Запропоновано у зв'язку з вище зазначеним, змістити акцент у наступних двосторонніх угодах на нових напрямках комунікації, зосередженні уваги на додаткових можливостях угод, на реалізації конкретних проєктів у промислових секторах, на військово-оборонному співробітництві, на питаннях

фінансової підтримки, дипломатичного тиску на агресора, міжнародному сприйнятті останнього як такого. *Акцентовано* увагу також на тому, що двосторонні безпекові угоди, укладені останніми роками нашої державою з іншими державами-партнерами, мають містити ширші зобов'язання щодо надання підтримки національній економіці та задля повоєнної відбудови економіки, господарства, інфраструктури. Загалом, окремі аспекти вже укладених двосторонніх безпекових угод у світлі подальшої деталізації механізмів реалізації останніх, нівелювання ризиків їх невиконання, потребують подальших уточнень, кропіткого доопрацювання та науково-практичного переосмислення.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Агапова О. Європейська інтеграція у сфері юстиції в Україні: основні напрями реформування. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 5. С. 593 – 596. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2024/149.pdf (Дата звернення: 28. 09. 24).
2. Агапова О. Міжнародне співробітництво суб'єктів публічної адміністрації України у сфері позасудової юстиції. Юридичний науковий електронний журнал. № 4. 2024. С. 758–761. URL: http://lsej.org.ua/4_2024/185.pdf (Дата звернення: 28. 09. 24).
3. Бараннік Н. В. Принципи міжнародного співробітництва та міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження. Вісник кримінального судочинства. 2017. № 2. С. 11–18.
4. Бучик В. С. Стан та перспективи співробітництва між Україною та Європейським Союзом у сфері безпеки. Реальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України: матеріали VII регіональної науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, 14 травня 2020 р.). Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2020. С. 127–129.
5. Військова присутність НАТО на сході Альянсу. НАТО. 2023. 4 вересня. URL: https://www.nato.int/cps/natohq/topics_136388.htm?selectedLocale=uk (Дата звернення: 10. 11. 24).
6. Горовенко С. А. Неінституалізовані міжнародні альянси безпеки: на варті глобального миру та регіональної стабільності. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. Вип 1. С. 557–562.
7. Гоян І., Будз В. Співпраця як самоорганізаційний принцип становлення соціальності особистості. Психологія особистості. 2022. Том 12. № 1. С. 18–25.
8. Гусар О. А. Право міжнародного співробітництва в системі

міжнародного права. Věda a perspektivy. Praha, České republika. No 9(16). 2022. P. 315–328.

9. Декларація про принципи міжнародного права, щодо дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй [24.10.1970 р.]. Дата оновлення : 31.05.1991. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU70012> (Дата звернення: 09.11.24).

10. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 15.05.2003 № ETS 191. Дата оновлення : 01.03.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_172#Text (Дата звернення: 29.10.24).

11. Європейська конвенція з прав людини: від 17.07.1997 (з поправками). Офіційний вісник України. 2006. № 32. Ред. від 01.08.2021. Дата оновлення : 01.08.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (Дата звернення: 16.10.24).

12. Жар В. Гарантії безпеки для України: аналіз міжнародного досвіду. Центр міжнародної безпеки, Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні. URL: <https://analytics.intsecurity.org/security-guarantees-ukraine> (Дата звернення: 17. 11. 24).

13. Жгут А. В. Міжнародне співробітництво у формуванні безпекового сектору України. Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. 2021. Т. 2. № 13. С. 19–22.

14. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі 01.08.1975 р.: 1а) Декларація принципів, якими держави-учасниці мають керуватися у взаємних відносинах. URL: <https://kremenets.te.gov.ua/news/1-serpnia-1975-roku-pidpysano-helsinskyi-zakliuchnyi-akt> (Дата звернення: 09.11.24).

15. Зміцнення безпеки країн Балтії в контексті зміни стратегічної концепції оборони НАТО. Значення для України. Національний інститут стратегічних досліджень. 15.01.2024. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/zmitsnennya-bezpeky-krayin-baltiyyi-v-konteksti-zminy-stratehichnoyi>

(Дата звернення: 10.11.24).

16. Комюніке Вільнюського саміту. Видане главами держав і урядів країн-членів НАТО, які взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради у Вільнюсі. NATO. 2023. 11 лип. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_217320.htm? selected Locale. uk](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_217320.htm?selected+Locale+uk) (Дата звернення: 16.11.24).

17. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. Дата оновлення : 01.01.2010. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 49.

18. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000. Дата оновлення : 04.02.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (Дата звернення: 25.10.24).

19. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28 січня 1981 року. Дата оновлення : 01.01.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text (Дата звернення: 25.10.24).

20. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16.05.2005. Дата оновлення : 01.06.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text (Дата звернення: 29.10.24).

21. Конституція України. Дата оновлення : 01.01.2020. Відомості Верховної Ради України. 1996 р. № 30. Ст. 141.

22. Коренькова В. С. Досвід країн Балтії у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції. Юридична наука. 2020. № 2(104). С. 176–183.

23. Красноборова М. Організаційно-правові можливості залучення Євроюсту для сприяння діяльності спільних слідчих груп в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2020. №2. С.215–218.

24. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 27.01.1999 № ETS173. Відомості Верховної Ради України. 2007. N 47-48.

25. Литва готує стратегію громадянського опору: 50 % населення

проти діятимуть окупанту. Українська правда. 2023. 23 серп. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/08/23/7168087/> (Дата звернення: 16.11.24).

26. Макарчук В. В. Реформування правоохоронних органів України у сфері забезпечення національної безпеки та оборони в контексті євроінтеграції. Теоретичні та практичні аспекти забезпечення національної безпеки. 2022. Ч. 2. С. 219–223.

27. Макарчук В. В. Удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності правоохоронних органів як суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони. Актуальні проблеми права, психології та педагогіки в умовах війни: матеріали Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (Біла Церква, 13-14 квітня 2023 р.). Біла Церква: БНАУ, 2023. С. 64–66.

28. Масик Ю. Р. Етапи процесу євроінтеграції країн Балтії: досвід для України. Вісник ННТУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2020. Вип. 2(46). С. 22–27.

29. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї: міжнародний документ від 05 грудня 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text (Дата звернення: 17.11.24).

30. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12.1999. Дата оновлення : 12.09.2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text (Дата звернення: 29.10.24).

31. Основні висновки Доповіді 2023 р. щодо України. Представництво ЄС в Україні. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_en (Дата звернення: 18.11.24).

32. Петренко Ю. В. Особливості правової природи організаційно-правового механізму участі третіх країн у спільних оборонних проєктах PESCO. Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку : зб. наук. статей за матеріалами V Всеукр. наук. практ. конф. з європ. права, м. Харків, 12

листоп. 2021 р. / редкол. : Д. В. Лученко, І. В. Яковюк та ін. Харків, 2021. С. 23–29.

33. Петруненко Я. В., Джабраїлов Р. А. Соціально-економічний аспект угод про співробітництво у сфері безпеки, підписаних між Україною та іншими країнами. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2024. Вип. 84: частина друга. С. 54–63.

34. План дій Україна – ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки від 18 червня 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_956#Text (Дата звернення: 18.10.24).

35. Поляков О. М. Активізація міжнародної співпраці у сфері забезпечення кібербезпеки: шляхи удосконалення в реаліях сьогодення. Інформація і право. 2021. № 2 (37). С. 129–138.

36. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. Дата оновлення : 01.01.2024. Відомості Верховної Ради України. 2023 р. № 15, С. 5., ст. 50

37. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. Дата оновлення : 28.06.2024. Відомості Верховної Ради України. 2011 р. № 51. С. 2136., ст. 577.

38. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 07.02.2019 № 2680-VIII. Дата оновлення : 21.02.2019. Відомості Верховної Ради України. 2019 р. № 9. С. 5. Ст. 50.

39. Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу. Ukraine Facility. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua> (Дата звернення: 17.11.24).

40. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV. Дата оновлення : 31.03.2023. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2005. № 30. Ст. 409.

41. Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері

європейської інтеграції: Постанова Верховної Ради України від 29.07.2022 N 2483-IX. Дата оновлення : 03.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2483-20#Text> (Дата звернення: 09.11.24).

42. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18. 03. 2004 № 1629-IV. Дата оновлення : 04.11.2018. Відомості Верховної Ради України. 2004 р. № 29. Ст. 367.

43. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від д 01.07.2010 р. № 2411-VI. Дата оновлення : 31.03.2023. Відомості Верховної Ради України. 2010 р № 40, С. 1452, ст. 527.

44. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 21 листопада 2002 р. № 228-IV. Дата оновлення : 18.12.2002. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 3. Ст.12.

45. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. Дата оновлення : 01.01.2024. Офіційний вісник України. 2016. № 53. Ст. 1851.

46. Про приєднання України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Закон України від 02.04.2013 № 159-VII. Дата оновлення : 03.05.2013. Відомості Верховної Ради. 2014. № 10. ст.108.

47. Про приєднання України до Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду: Закон України від 18.10.2006 № 254-V. Дата оновлення : 19.11.2006. Відомості Верховної Ради України. 2006. N 50. ст.499.

48. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18.10.2006 № 253-V. Дата оновлення : 09.11.2006. Відомості Верховної Ради України. 2006. N 50.

ст.498.

49. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Закон України від 18.10.2006 № 251-V. Дата оновлення : 28.04.2020. Відомості Верховної Ради України. 2006. N 50. ст.496.

50. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря): Закон України від 04.02.2004 № 1433-IV. Дата оновлення : 11.03.2004. Відомості Верховної Ради України. 2004. N 19. ст.263.

51. Про ратифікацію Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додаткового протоколу до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних стосовно органів нагляду та транскордонних потоків даних: Закон України від 06.07.2010 № 2438-VI. Дата оновлення : 01.01.2014. Відомості Верховної Ради України. 2010. N 46. ст.542.

52. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму: Закон України від 17.11.2010 № 2698-VI. Дата оновлення : 28.04.2020. Відомості Верховної Ради України. 2011. N 12. ст.81.

53. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18.10.2006 № 252-V. Дата оновлення : 18.07.2009. Відомості Верховної Ради України. 2006. N 50. ст.497.

54. Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму: Закон України від 12.09.2002 № 149-IV. Дата оновлення : 19.10.2002. Відомості Верховної Ради України. 2002. N 43. ст. 316.

55. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво: Закон України від 04.12.2009 р. Дата оновлення : 07.08.2017. Відомості Верховної Ради України.

2011. № 6. С.48

56. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: Закон України від 15.01.2008 № 116-VI. Дата оновлення : 11.02.2008. Відомості Верховної Ради України 2008. N 9. ст.86.

57. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз: Закон України від 15.01.2008 № 117-VI. Дата оновлення : 11.02.2008. Відомості Верховної Ради України. 2008. N 10. ст.97.

58. Про ратифікацію Угоди про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції: Закон України від 08.02.2017 № 1839-VIII. Дата оновлення : 02.09.2017. Відомості Верховної Ради. 2017. № 12. ст.132.

59. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022–2024 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1153-р. Офіційний вісник України. 2023. № 1. Ст. 33.

60. Про утворення Науково-дослідного центру незалежних судових експертиз : розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.09.2023 № 798-р. Офіційний вісник України. 2023. № 88. Ст. 5147.

61. Програма інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 14. 09. 2000 (в редакції 2015 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00#Text> (Дата звернення: 18.09.24).

62. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 31.05.2001. Дата оновлення : 04.07.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792#Text (Дата звернення: 25.10.24).

63. Радишевська О. Р. Генезис поняття «європеїзація»: загальногуманітарний та правовий дискурс. Науковий вісник публічного та

приватного права. Серія: адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. 2019. Вип. 5. Т. 2. С. 165–173.

64. Святун О. В. Простір свободи, безпеки та юстиції в ЄС та його вплив на Україну. Центр досконалості Жана Моне №611625-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMOCoE «Поглиблений розвиток європейських студій в Україні: міждисциплінарний підхід». 2021. URL: https://e-learning.iir.edu.ua/pluginfile.php/21755/mod_book/chapter/A1.pdf (Дата звернення: 09.11.24).

65. Седляр Ю. О., Кравченко Н. В. Міждержавне співробітництво: концептуальні засади дослідження та підходи до класифікації. S.P.A.C.E. Society, Politics, Administration in Central Europe: електронний науково-практичний журнал / редкол.: Д. В. Яковлев (го-лов. ред.) та ін. Одеса: НУ «ОЮА», 2017. Вип. 3. С. 72–76.

66. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України, схвалена Європейською Радою 11 грудня 1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_492#Text (Дата звернення: 18.09.24).

67. Спільні безпекові зобов'язання між Україною та Європейським Союзом. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. 27 червня 2024 року. URL: <https://president.gov.ua/news/spilni-bezpekovi-zobovyazannya-mizh-ukrayinoyu-ta-yevropejsk-91801> (Дата звернення: 10.11.24).

68. Степаненко К. В. Принцип міжнародного співробітництва в сучасних міжнародних відносинах. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. Вип. 4. С. 602–606.

69. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво. Дата оновлення : 02.02.2023. Офіційний вісник України. 2017 р. № 62, / № 71, 2017. Ст. 2192, код 87142/2017/. С. 5, ст. 1901, код акта 86777/2017

70. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18.06.2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_851#Text (Дата звернення: 18.10.24).

71. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз 18.06.2007. Дата оновлення : 23.07.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_850#Text (Дата звернення: 18. 10. 24).

72. Угода між Україною та Латвійською Республікою про довгострокову підтримку та безпекові зобов'язання. Вільнюс, 11 квітня 2024 р. URL: [https://www.president.gov.ua/news/ ugo-da-mizh-ukrayinoyu-ta-latvijskoju-respublikoju-pro-dovgos-90189](https://www.president.gov.ua/news/ugo-da-mizh-ukrayinoyu-ta-latvijskoju-respublikoju-pro-dovgos-90189) (Дата звернення: 18. 11. 24).

73. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27. 06. 2014. Дата оновлення : 30.11.2023. Офіційний вісник України. 2014 р. № 75. Т. 1. С. 83. Ст. 2125.

74. Угода про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду від 10.09.2002. Дата оновлення : 19.11.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f62#Text (Дата звернення: 09.11.24).

75. Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції 27.06.2016. Дата оновлення : 02.09.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-16#Text (Дата звернення: 29.10.24).

76. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Швецією. Стокгольм, 31 травня 2024 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-91229> (Дата звернення: 18.11.24).

77. Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Королівством Норвегія. Стокгольм, 31 травня 2024 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-p-91241> (Дата звернення: 17.11.24).

78. Чернік С. Правові засади співробітництва України та Європейського Союзу в правоохоронній сфері. Актуальні проблеми правознавства. 2022. № 3 (31). С. 84–89.

79. Every inch of NATO: Blinken seeks to deter any Russia thought of pushing beyond Ukraine. The Washington Post. 2022. March 08. URL:

<https://www.washingtonpost.com/national-security/2022/03/08/blincken-eur...>(Дата звернення: 15.11.24).

80. G7 Joint Declaration of support for Ukraine: 12 July 2023. URL: <https://www.gov.uk/govern-ment/publications/g7-joint-declaration-of-support-for-ukraine-12-july-2023> (Дата звернення: 10.11.24).

81. Kiel working paper. The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how? URL: <http://surl.li/hoffu> (Дата звернення: 12.11.24).

82. Latvia supports Ukraine / Cabinet of Ministers. Republic of Latvia. 2023. August 21. URL: <https://www.mk.gov.lv/en/latvia-supports-ukraine> (Дата звернення: 10.11.24).

83. Launch for NATO–EU Task Force: Strengthening our resilience and protection of critical infrastructure. European Commission. 2023. March 02. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_23_1705 (Дата звернення: 16.11.24).

84. O Kliuiev, O Agapova, O Snigerov. The Contribution of Forensic Examination to Ensuring the Right to a Fair Trial within ECtHR Case-law. 2021. 4(12). Access to Justice in Eastern Europe. P. 104–115. URL: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-4.4-n000087> (Дата звернення: 16.10.24).

85. Remarks by President Biden and President Nauseda of Lithuania before Bilateral Meeting, Vilnius, Lithuania. The White House. 2023. July 11. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/07/11/re...>(Дата звернення: 15.11.24).

86. The United States and Finland concluded the fifth round of negotiations for a defense cooperation agreement. An official website of the United States Government. 2023. November 01. URL: <https://fi.usembassy.gov/the-united-states-and-finland-conclude-the-fif...>(Дата звернення: 10.11.24).

87. Total bilateral aid commitments to Ukraine as a percentage of donors gross domestic product (GDP) between January 24, 2022 and February 24, 2023, by country. URL: <https://www.statista.com/statistics/1303450/bilateral-aid-to-ukraine-in...>(Дата звернення: 12.11.24).

88. U.S. signs Defense Cooperation Agreement with Sweden. An official website of the United States Government. 2023. December 05. URL: <https://www.state.gov/u-s-signs-defense-cooperation-agreement-with-swed...> (Дата звернення: 12.11.24).

89. Ukraine 2023 Report : Accompanying the document: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2023 Communication on EU Enlargement policy (Brussels, 8.11.2023) SWD(2023) 699 final. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (Дата звернення: 28.09.24).

90. Human rights protection is a fight for democracy and the future of Ukraine (2023). URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/richnii-brif-2023-eng.pdf> (Дата звернення: 16.10.24).